

IHMISENÄ IHMISELLE

Perheryhmäkodin työntekijöiden kerrontaa vapaaehtoisen tukiperheen ja tukihenkilön
tehtävästä

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö
HAMK, Sosiaali- ja terveysalan johtaminen ja kehittäminen

Syksy, 2018

Piia Sauranen

Sosiaali- ja terveysalan johtaminen ja kehittäminen
Hämeenlinna, Visamäki

Tekijä	Piia Sauranen	Vuosi 2018
Työn nimi	IHMISENÄ IHMISELLE- Perheryhmäkodin työntekijöiden kerrontaa vapaaehtoisen tukiperheen ja tukihenkilön tehtävistä	
Työn ohjaaja/t	Outi Välimaa	

TIIVISTELMÄ

Alaikäisinä yksin maahan tulleet turvapaikanhakija- ja pakolaislapset tarvitsevat erityistä tukea hyvinvointinsa ja kotoutumisensa tueksi. Ammattimaiseen hoivaan perustuva arki ja sosiaalisen tuen riittämättömyys haastavat nuorten kotoutumista. Kansallinen lainsäädäntömme, ja erityisesti perheenyhdistämisen vaikeus, on ajanut meidät tilanteeseen, jossa yksin maahan tulleiden lasten ja nuorten tueksi kehitetään erilaisia korvaavia malleja perheyhteyden luomiseksi. Vapaaehtoinen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta on yksi tällainen tukimuoto. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa vapaaehtoisesta tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnasta ja sen mahdollisuuksista yksin maahan saapuneiden lasten ja nuorten tukemisessa. Opinnäytetyön toimeksiantaja oli Yhteiset Lapsemme ry, joka kehittää vapaaehtoista tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaa osana Yhdessä matkalla -hanketta.

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Aineistonkeruumenetelmänä oli puolistrukturoitu sähköinen kyselylomake, joka lähetettiin yhden perheryhmäkodin koko henkilöstölle. Tarkoitus oli tutkia perheryhmäkodin työntekijöiden näkemyksiä vapaaehtoisesta tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnasta yksin maahan saapuneiden nuorten kotoutumisen ja hyvinvoinnin vahvistajina. Aineiston analysointimenetelmä oli kategoria-analyysi. Tutkimustulosten perusteella vastaajien näkemykset vapaaehtoisesta tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnasta liittyivät vapaaehtoisten rooliin, vapaaehtoistyön tukemiseen, vuorovaikutukseen ja nuoruuteen elämänvaiheena.

Avainsanat Kategoria-analyysi, vapaaehtoistyö, yksintulleet, turvapaikanhakijalapsi, pakolaislapsi, tukiperhe, tukihenkilö

Sivut 59 sivua, joista liitteitä 6 sivua

Social and health care development and management
 Hämeenlinna, Visamäki

Author	Piia Sauranen	Year 2018
Subject	From human to human – Voluntary support family and -person activity narrated by family group home personnel	
Supervisors	Outi Välimaa	

ABSTRACT

Young unaccompanied asylum seekers and refugees, require special support for their well-being and integration to Finnish society. National legislation, and especially difficulties in family reunification have lead us to a situation where different compensating models to create family connections are being developed for unaccompanied young refugees. One of these compensating support models is voluntary support families and -support persons.

The objective for this thesis was to produce new information about voluntary support family and -person service and it's possibilities in supporting the unaccompanied young with asylum seeker background. The thesis was produced for All our children (Yhteiset Lapsemme), which develops voluntary support family and -person service as part of Yhdessä matkalla project.

The thesis is a qualitative research. An half structured electronic questionnaire was used as a content collection method. It was sent out to all personnel of one particular family group home. The purpose was to investigate the family group home personnel's views on voluntary support family and -person service in strengthening young asylum seekers' integration and wellbeing. Category analysis was used as analysis method for the research data. Based on the research results, the respondents views on voluntary support family and -person service were linked to role of volunteer, supporting the voluntary work, interaction and youth as phase of life.

Keywords Category analysis, voluntary work, unaccompanied, young asylum seeker, refugee child, support family, support person

Pages 59 pages including appendices 6 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
2	ALAIKÄISENÄ YKSIN SUOMEEN TULLEET LAPSET JA NUORET	6
2.1	Turvapaikkaprosessi	8
2.2	Oleskelulupa.....	9
2.3	Yksin maahan tulleiden lasten ja nuorten asuminen.....	10
2.4	Lapsen oikeus perheeseen	11
3	KOTOUTUMINEN	13
4	VAPAAEHTOISTOIMINTA	14
4.1	Vapaaehtoinen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta.....	15
4.2	Yhdessä matkalla- hankkeen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta	15
4.3	Vapaaehtoistyön tuki ja johtaminen.....	17
5	ERI TOIMIJAT YKSIN MAAHAN TULLEEN LAPSEN ELÄMÄSSÄ.....	18
6	AIKAISEMPI TUTKIMUSTIETO AIHEESTA.....	19
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	22
7.1	Laadullinen tutkimus.....	22
7.2	Tutkimuskysymys	23
7.3	Aineiston hankinta ja tutkimuksen eteneminen.....	23
7.3.1	Kategoria-analyysi tutkimusmenetelmänä	24
7.3.2	Analyysin eteneminen	25
7.3.3	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	25
8	TUTKIMUSTULOKSET	27
8.1	Vastaajien taustatiedot	27
8.2	Skaaloihin perustuvien kysymysten analyysi	29
8.3	Kyselyn avointen vastausten analyysi	31
8.3.1	Vapaaehtoisen rooli.....	31
8.3.2	Vapaaehtoistyön tuki.....	33
8.3.3	Vuorovaikutus.....	35
8.3.4	Nuoruus elämänvaiheena	37
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	38
10	POHDINTA.....	43
	LÄHTEET	48

Liitteet

- Liite 1 Vastaanottotoiminnan järjestäminen Suomessa
 Liite 2 Kyselylomake perheryhmäkodin työntekijöille

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe kumpuaa Yhteiset Lapsemme ry:n hallinnoiman Yhdessä matkalla-hankkeen tavoitteesta kehittää yksin maahan tulleiden alaikäisten turvapaikanhakija- ja pakolaislasten kotoutumisen tueksi vapaaehtoista tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaa Uudenmaan alueella. Toiminnan kohderyhmänä ovat alaikäisinä yksin maahan saapuneet turvapaikanhakija- ja pakolaislapset. Tukiperheitä ja tukihenkilöitä etsitään myös jo täysi-ikäisille, jälkihuollon piirissä oleville 18-20-vuotiaille nuorille aikuisille. Hanke toimii vuosina 2017-2020 osana Kaikille eväät elämään-avustusohjelmaa eriarvoisuuden vähentämiseksi. Yhdessä matkalla-hankkeen on tarkoitus tuottaa valtakunnallinen, laadukas koulutus- ja perehdytysmateriaali vapaaehtoisen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan käynnistämisen tueksi. Valtakunnallisena lastensuojelujärjestönä Yhteiset Lapsemme ry kehittää vapaaehtoista tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaa lastensuojelun tukiperhetoiminnan pohjalta.

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tutkimustietoa siitä, mitä perheryhmäkodin henkilökunta ajattelee tukiperheen ja tukihenkilön tehtävästä ja minkälaista tietoa tai osaamista tukiperheillä ja tukihenkilöillä tulisi tehtävässään olla. Opinnäytetyöni on työelämää kehittävä ja sen tuloksia voidaan jatkossa hyödyntää Yhdessä matkalla-hankkeen vapaaehtoisten rekrytointi-, koulutus- ja tukitoimia kehitettäessä. Vapaaehtoinen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista vapaaehtoistoimintaa, joka laadukkaasti tuotettuna edellyttää vahvaa taustaorganisaatiota sekä vapaaehtoistyön tukea ja johtamista.

Yksin maahan tulleet alaikäiset turvapaikanhakija- ja pakolaislapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa oleva ryhmä, joka tarvitsee erityistä suojelua sekä tukea kotoutumiseensa ja hyvinvointinsa tueksi. Ilman vanhempia Suomeen tuleminen ja oleminen on osa näiden lasten ja nuorten tarinaa. Yksin maahan tulleiden lasten ja nuorten sosiaaliset verkostot ovat usein hajanaisia, jopa olemattomia, ja heidän arjessa saama sosiaalinen tuki on riittämätöntä. Juuri tämä sosiaalinen tuki ja pitkäkestoiset ihmissuhteet voisivat kuitenkin tarjota näille lapsille avaimia onnistuneeseen kotoutumiseen sekä tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen. Vapaaehtoinen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta on yksi keino tukea ja vahvistaa yksin maahan tulleiden lasten ja nuorten kotoutumista ja hyvinvointia.

Tämä opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkimus, joka sisältää kvantitatiivisia elementtejä. Opinnäytetyöni aluksi esittelen työni kannalta keskeisiä käsitteitä sekä avaan eri toimijoiden roolia yksin maahan saapuneen nuoren elämässä. Kuudennessa luvussa käyn läpi aikaisempaa tutkimusta yksin maahan tulleiden nuorten kotoutumiseen ja hyvinvointiin liittyen. Luvusta seitsemän alkaen esittelen tutkimukseni etenemistä ja aineiston analysointia sekä pohdin tutkimuksen luotettavuuteen ja eettisyyteen

liittyviä kysymyksiä. Luku kahdeksan valottaa tutkimustuloksiani ja opinnäytetyöni lopuksi johtopäätökset-kappaleessa vertaan tuloksiani aiempaan tutkimukseen. Pohdin työni lopuksi vielä opinnäytetyöprosessin aikana esiin nousseita ajatuksia sekä esitän pohdintaani mahdollisesta jatkotutkimuksesta.

2 ALAIKÄISENÄ YKSIN SUOMEEN TULLEET LAPSET JA NUORET

Seuraavassa avaan opinnäytetyöni kannalta keskeisiä käsitteitä. Yksin maahan tulleiden nuorten vastaanotto- ja kotoutumisprosessi on monimutkainen ja siinä on tapahtunut viime vuosina paljon muutoksia. Käsittelem seuraavissa luvuissa lasten vastaanoton ja kotoutumisen kannalta keskeisiä käsitteitä, nuorten elämässä olevien aikuisten eri rooleja sekä vapaaehtoistoimintaa osana nuorten hyvinvoinnin ja kotoutumisen tukemista.

Globaalit muuttoliikkeet ovat aina vaikuttaneet Suomeen. 2010-luvulla pakolaisuus on lisääntynyt maailmanlaajuisesti pitkittyneiden konfliktien ja sotien vuoksi. Tämä näkyy myös Suomessa turvapaikanhakijoiden kasvaneena määränä. Osa turvapaikkaa hakevista lapsista ja nuorista saapuu Suomeen ilman huoltajaansa. Alaikäisinä ilman huoltajaa Suomeen saapuneiden lasten ja nuorten määrät ovat vaihdelleet vuosien mittaan paljonkin. Vuosien 2006-2014 välisenä aikana yksin maahan tulleiden lasten määrä on vaihdellut alle sadasta, reiluun seitsemäänsataan lapseen vuosittain. Vuosi 2015 oli Suomen historiassa ennätysellinen vuosi kansainvälistä suojelua hakeneiden lukumäärään suhteutettuna. Suomeen saapui tuolloin ennätysmäärä turvapaikanhakijoita, yhteensä 32 476 henkilöä. Eurooppaan saapui vuoden 2015 aikana 95 000 alaikäistä yksin maahan tulleita turvapaikanhakijaa, joista Suomeen päätyi 3024. Vuonna 2016 Suomesta haki turvapaikkaa ilman huoltajaa 401 alaikäistä ja vuonna 2017 luku oli enää vain 142. Maahanmuuttoviraston mukaan suurin osa alaikäisistä turvapaikanhakijoista Suomessa on 15-17 -vuotiaita nuoria poikia. Vuonna 2016 tulijoita oli eniten Afganistanista, Irakista, Syyriasta ja Somaliasta. (Maahanmuuttovirasto 2017.)

Turvapaikanhakijalapsen saapuvat Suomeen erilaisia reittejä ja lasten matka on saattanut kestää muutamasta päivästä jopa vuosiin. Osa lapsista on elänyt kaduilla pitkiäkin aikoja pakoillen viranomaisia ja hankkien ruokaa ja rahaa pakomatkan jatkamiseen. Useat Suomeen saapuneet alaikäiset turvapaikanhakijat ovat eriaikaisesti traumatisoituneet, joko kotimaassaan tai pitkän pakomatkan aikana. Traumaattisten kokemusten lisäksi lapset ovat kokeneet paljon menetyksiä. Lapset eivät välttämättä tiedä missä heidän perheensä on ja mitä heille kuuluu. Epätietoisuus vaikeuttaa tulevaisuuden suunnittelua ja kotoutumista Suomeen. Turvapaikanhakuprosessi on pitkäkestoinen ja siihen liittyy paljon epävarmuutta, mikä luo näille lapsille näköalattomuutta ja vaikeuttaa kiinnittymistä suomalaiseen yhteiskuntaan (Alanko & Mustonen 2011, 13-14.)

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 20 artiklassa todetaan, että lapsella, joka ei voi elää perheensä kanssa, on oikeus saada erityistä suojelua ja tukea. Tällöin on kiinnitettävä huomiota lapsen kasvatukseen jatkuvuuteen sekä lapsen etniseen, uskonnolliseen ja kielelliseen taustaan. Sopimuksen 22 artiklan mukaan pakolaislapsella on oikeus saada tarvitsemansa erityinen huolenpito. YK:n lapsen oikeuksien sopimus määrittelee jokaisen alle

18-vuotiaan lapseksi, ja lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989.)

Tässä opinnäytetyössäni käytän oleskelulupaa vielä odottavien lasten ja nuorten kohdalla käsitteitä yksin maahan saapunut turvapaikanhakija tai turvapaikanhakijalapsi tai -nuori. Jo oleskeluvan saaneiden lasten ja nuorten osalta käytän myös termejä turvapaikanhakijataustainen lapsi tai nuori, pakolaislapsi tai pakolaisnuori. Opinnäytetyössäni kuvaan yksin maahan tulleita lapsia usein nuoriksi. Tähän valintaan olen päätenyt osin sen vuoksi, että suurin osa yksin maahan tulleista lapsista on 15- 17-vuotiaita, osin valintaani on vaikuttanut se aineisto, jota perheryhmäkodin henkilökunta on kyselyyni vastatessaan tuottanut. He kuvaavat lähes poikkeuksetta vastauksissaan yksikkönsä lapsia käsitteellä nuori. Pakolaisen määritelmä ja oikeudet määritellään YK:n Geneven pakolaissopimuksessa. Pakolaisasema myönnetään turvapaikan Suomesta saaneille ja pakolaiskiintiön kautta maahan tulleille sekä heidän perheenjäsenilleen, jotka tulevat maahan perheenyhdistämisen kautta. Pakolaisasema on vahvin kansainvälisen suojelun kategoria. (Pakolaisapu n.d.)

Kaikilla yksin maahan tulleilla lapsilla ja nuorilla on psyykkisen tuen tarve. Yksin tuleminen on aina jonkinlainen kriisi ja on muistettava, että nämä nuoret käyvät samanaikaisesti läpi myös nuoruuteen liittyvää kehityskriisiä. Tämä tuo erityisiä haasteita kotoutumiselle ja nuorten tarve psyykkiselle tuelle on ilmeinen. Nuorten traumahoidon ja mielenterveyspalveluiden haasteena on se, että nuorten tarpeet ja käytettävissä olevat palvelut eivät useinkaan kohtaa. Mielenterveyspalveluita leimaa resurssien puute ja pitkät jonot. (Peltonen 2017.) Kiintiöpakolaisina tulleista lapsista neljännes ja yksin maahan tulleista lapsista kolmannes on arvioiden mukaan psykiatrisen hoidon tarpeessa traumatisoitumisesta johtuen. Suomeen tullessaan noin kahdeksan prosenttia näistä lapsista kärsii eriasteisista mielen-terveyden haasteista. Oireita ovat usein unettomuus, ahdistuneisuus ja masennus. Pitkäkestoista traumaperäistä oireilua on todettu olevan jopa kolmanneksella pakolaisnuorista. Pakolaislapset ovat kokeneet usein paljon stressaavia tilanteita kotimaassaan, pakomatalla ja kotoutuessaan Suomeen. Kaikilla näillä kokemuksilla on vaikutusta lasten hyvinvointiin. (Hagman 2017, 6.)

Yksin maahan tulleiden lasten kotoutumisen suurimpana esteenä on lapsen perheettömäksi jääminen sekä jatkuva arkea varjostava huoli entisessä kotimaassa olevien perheenjäsenten hyvinvoinnista. Yksin saapuneet lapset tarvitsevatkin erityisen paljon tukea kotoutumisessa ja sopeutumisessa suomalaiseen yhteiskuntaan. (Kuusisto-Arponen 2017.) Kouluterveyskyselyn (2017) mukaan maahanmuuttajanuorten terveyden ja hyvinvoinnin riskitekijänä voidaan pitää sosiaalisten suhteiden kapeutta. Useat nuoret kokevat, että heillä ei ole yhtään ystävää. Psyykinen kuormittuneisuus ja yksinäisyyden kokemukset ovat varsin yleisiä. Ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajat ovat kyselyn mukaan usein vailla ystävää, tulevat kiusatuiksi ja fyysisesti uhatuiksi. (Halme, Hedman, Ikonen & Rajala 2017.)

Unicefin Protected on paper- tutkimuksessa selvitettiin turvapaikkaa hakevien lasten oikeuksien toteutumista kaikissa pohjoismaissa. Tutkimusraportti nosti esiin laajoja ja räikeitä puutteita Suomen turvapaikkakäytännöissä ja kansallisessa lainsäädännössämme. Raportin mukaan turvapaikanhakijalasten oikeudet eivät toteudu Suomessa. Kansainvälistä suojelua hakevat lapset nähdään meillä ensisijaisesti turvapaikanhakijana, kun heidät tulisi nähdä ensisijaisesti lapsina. Raportissa todetaan myös, että Suomessa ei ymmärretä, että YK:n lapsen oikeuksien sopimus ylittää kansallisen lainsäädännön. Raportti nostaa esiin myös sen, että Suomessa yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijalasten asioista vastaa väärä viranomainen. Maahanmuuttoviranomaisen sijaan oikea viranomainen lasten tapauksissa olisi lastensuojeluviranomainen. Turvapaikkakäytäntöjen lisäkiristykset, jotka olivat seurausta v. 2015 suurista turvapaikanhakijamääristä, ovat jääneet meillä myös pysyviksi, vaikka näin ei pitänyt olla. (Unicef 2018.)

Hetemäki (2018) toteaaakin, että lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteita ei ole ymmärretty Suomessa osana turvapaikkaprosessia. Lapsi tulisi nähdä ensisijaisesti lapsena, ei turvapaikanhakijana tai maahanmuuttajana. Yksin maahan tullut lapsi on erityisen haavoittuvassa asemassa oleva ja on jo lähtökohtaisesti lastensuojelun tarpeessa. Maahanmuuttovirasto on väärä viranomainen arvioimaan lapsen etua ja sen toteutumista. Vastuuviranomaisen vaihtuminen turvapaikanhakijan saadessa oleskeluluvan, on lapsen elämän kannalta haasteellista.

2.1 Turvapaikkaprosessi

Turvapaikkaa voi Suomesta hakea, mikäli hakija oleskelee kotimaansa tai pysyvän asuinmaansa ulkopuolella ja hänen on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa siellä vainotuksi alkuperänsä, uskontonsa, kansallisuutensa, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteensä vuoksi. Turvapaikan hakeminen edellyttää, että hakija on pelkonsa vuoksi haluton turvautumaan kyseisen maan suojeluun. Hakijan tulee Suomeen saapuessaan tai pian sen jälkeen ilmoittaa henkilökohtaisesti rajatarkastusviranomaiselle tai poliisille, että haluaa hakea turvapaikkaa. Viranomaiset ohjaavat turvapaikanhakijan vastaanottokeskukseen, jossa hän majoittuu hakemuksen käsittelyn ajaksi. Alaikäisinä ilman huoltajaa Suomeen tulleiden kansainvälistä suojelua hakeneiden lasten vastaanottoa säätelee laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta ja auttamisesta sekä vastaanottolaki. Vastaanotosta vastaa ja sitä ohjaa Suomessa sisäasiainministeriön alainen Maahanmuuttovirasto. (Maahanmuuttovirasto 2017.)

Yksin maahan saapuneiden lasten asumisyksiköiden työntekijät tarjoavat lapsille turvallisen arjen lisäksi psykososiaalista tukea turvapaikkaprosessin edetessä. Mitä pidemmäksi odotusaika venyy lapsen kohdalla, sitä

huonovointisemmaksi lapset yleensä muuttuvat. Odottaminen ja epävarmuus tulevaisuudesta kuormittavat lapsia ja tuen tarve kasvaa ja arjessa tapahtuvan tuen merkitys korostuu. Lapsen etua arvioitaessa vastaanottovaiheessa on jokaisen lapsen tilannetta ja erityistarpeita tarkasteltava yksilöllisesti. (Moghaddam 2011, 106-107, 109.) Ilman huoltajaa tulleille lapsihakijoille tehdään iänmäärittystestejä osana turvapaikkaprosessia. Testejä tehdään luustosta ja/tai hampaista, silloin kuin on perusteltua syytä epäillä turvapaikanhakijan iän olevan enemmän kuin hakija on ilmoittanut turvapaikkaa hakiessaan. (Pakolaisapu n.d.)

Suomen UNICEF on useasti tuonut esiin huolensa siitä, että Suomi ei riittävästi huomioi YK:n lapsen oikeuksien sopimusta turvapaikkapolitiikassaan. Seurauksena on ollut se, että Suomi on rikkonut lapsen oikeuksia niin lainsäädännön tasolla kuin yksittäisissä turvapaikkapäätöksissäkin. Keskeinen ongelma on puutteellinen lapsen edun harkinta turvapaikkaprosessissa. UNICEF on pyrkinyt vaikuttamaan lainsäädäntöön ja käytäntöihin lapsen-oikeusperustaisen turvapaikkapolitiikan puolesta, laihoihin tuloksiin. Viimeisimmät muutokset ulkomaalaislakiin ovat lapsen oikeuksien sopimuksen vastaisia, ne ovat muun muassa rajoittaneet turvapaikanhakijalasten oikeusapua turvapaikkaprosessissa ja asettaneet perheenyhdistämiselle toimeentuloedellytyksen. (Unicef 2018.)

2.2 Oleskelulupa

Turvapaikka eli pakolaisstatus annetaan, jos hakija oleskelee kotimaansa tai pysyvän asuinmaansa ulkopuolella siitä syystä, että hänellä on perusteltu syy pelätä siellä vainoa etnisen taustansa, uskontonsa, kansallisuutensa, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteensä vuoksi. Oleskelulupa voidaan myöntää myös toissijaisen suojelutarpeen perusteella, jos kotimaassa tai pysyvässä asuinmaassa uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Oleskelulupa voidaan myöntää myös yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella. Tällöin otetaan huomioon hakijan terveydentila, Suomeen syntyneet siteet, kotimaan olosuhteet ja haavoittuva asema. Kyseessä ei ole varsinainen suojeluperustainen lupa, joten esimerkiksi perheenyhdistämisoikeus on rajoitetumpi. Tilapäinen oleskelulupa myönnetään, jos hakijaa tilapäisestä terveydellisestä syystä ei voida palauttaa kotimaahansa tai jos hänen maasta poistamisensa ei ole käytännössä mahdollista. Tilapäisen oleskeluluvan saaneiden oikeudet ovat hyvin rajalliset. Alaikäinen voi saada myös kielteisen oleskelulupapäätöksen. (Pakolaisneuvonta n.d.)

Nykyisen maahanmuuttopolitiikan vaikutukset näkyvät yksin maahan tulleiden nuorten elämässä erityisinä haasteina. Yksin tulleiden lasten ja nuorten arkea ovat lyhyet ja määräaikaiset oleskeluluvat. Vuodesta 2016 lähtien myös kielteiset oleskelulupapäätökset ovat lisääntyneet

merkittävästi. Yksin maahan tulleita nuoria poistetaan myös maasta, heidän täytettyään 18 vuotta. Nuorten kotoutumista leimaa epävarmuus ja nuorten psykologisen tuen tarve on viime vuosina lisääntynyt. Nuorten haastava käytös, lisääntynyt pahoinvointi ja oireilu ovat haasteena myös asumisyksiköiden henkilökunnan jaksamiselle. Tämä on erityisen huolestuttavaa siitä syystä, koska henkilökunnan pitäisi pystyä arjessa tukemaan ja huolehtimaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin edellytyksistä. (Kuusisto 2018.)

Lastensuojelun keskusliitto jäsenjärjestöinen on kannanotossaan keväällä 2018 vaatinut, että ilman huoltajaa tulleiden lasten jatkolupakäytäntöä muutetaan siten, että se tukee lasten kotoutumista. Maahanmuuttovirasto myöntää nykyisin usein jatkolupia vain vuodeksi kerrallaan. Lupa saatetaan myös päivätä siten, että se päättyy juuri nuoren täysi-ikäistymisen kynnyksellä. Jatkolupien myöntäminen on siirtynyt poliisilta Maahanmuuttovirastolle 2017 alussa ja tämä on tarkoittanut lain soveltamiskäytännöissä muutoksia niiden lasten osalta, jotka ovat saaneet oleskeluluvan yksilöllisestä inhimillisestä syystä. Lastensuojelun keskusliitto on kannanotossaan ilmaissut, että kolmen vuoden jatkolupa mahdollistaisi sen, että lapsi voi sen jälkeen hakea pysyvää oleskelulupaa. Kannanoton mukaan nykyiset muutokset ovat seurausta viranomaisten tulkinnoista, ei lainsäädännön muutoksista. Vuonna 2016 yksin maahan tulleista lapsista 530 sai kansainvälistä suojelua. Lapsista 883 sai oleskeluluvan ”muista syistä” ja maaliskuussa 2018 heistä vielä noin 230 odotti ensimmäistä jatkolupapäätöstä. (Lastensuojelun keskusliitto 2018.)

Turvapaikanhakijoista ja pakolaisista keskusteltaessa on muistettava, että oikeus hakea turvapaikkaa kuuluu kaikille. Turvapaikanhakijoita ei saa rangaista siitä, että he ovat mahdollisesti saapuneet maahan laittomin keinoin, koska laillisia keinoja saapua Eurooppaan ei usein ole. Henkilöllisyys- ja matkustusasiakirjojen saaminen turvapaikanhakijan kotimaassa on usein mahdotonta tai vähintäänkin vaarallista. Turvapaikanhakijalapsia ei myöskään ole heidän lähtömaassaan usein rekisteröity synnytyksen yhteydessä. Tämä on usein syynä siihen, että turvapaikanhakijat eivät tiedä tarkkaa ikäänsä. Usein turvapaikanhakijalasten ainoa keino paeta on salakuljettajien matkassa. Salakuljettajille maksetaan suuria summia, jotta he kuljettavat lapsen turvallisesti maahan. Pakomatkat ovat vaarallisia ja rankkoja, joten perheet lähettävät usein matkaan lapsen, jonka uskovat selviytyvän matkasta. Tämän vuoksi suurin osa Suomeenkin tulevista alaikäisistä on 15-17 vuotiaita poikia. (Mustonen 2010, 16.)

2.3 Yksin maahan tulleiden lasten ja nuorten asuminen

Yksin maahan tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ohjataan turvapaikkahakemuksen käsittelyn ajaksi ryhmäkotiin, tukiasumisyksikköön tai yksityismajoitukseen, kuten sukulaisperheeseen. Ilman huoltajaa maahan

saapuneiden lasten asuminen järjestetään vastaanottovaiheessa alle 16-vuotiaiden osalta ryhmäkodeissa. Ryhmäkotien henkilöstö ja lapsen saamat palvelut vastaavat suomalaisia lastensuojelulaitoksia. Yli 16-vuotiaat nuoret majoitetaan pääsääntöisesti tukiasumisyksikköihin. Majoituksen lisäksi ryhmäkodissa ja tukiasumisyksikössä huolehditaan yksin maahan tulleiden lasten perustarpeista. Lapset saavat ammatillista hoivaa ja huolenpitoa, heille järjestetään terveyst- ja sosiaalipalvelut sekä tarvittavat taloudelliset edellytykset. Lapset saavat ikänsä ja aiemman koulutaustansa edellyttämää opetusta ja koulutusta sekä oikeudellista apua ja tulkkipalveluita tarvittaessa. Vastaanottovaiheen asumisyksiköiden toimintaa ohjaa ja valvoo sisäministeriön alainen Maahanmuuttovirasto (Liite 1.) (Maahanmuuttovirasto 2017.)

Oleskeluluvan saatuaan alle 16-vuotiaat lapset siirtyvät perheryhmäkoteihin, joiden toiminnan ohjauksesta, valvonnasta ja rahoituksesta vastaavat Työ- ja elinkeinoministeriön alaiset alueelliset Ely-keskukset. (Liite 1.) Saamat palvelut jatkuvat oleskeluluvan saamisen jälkeen perheryhmäkodeissa ja tukiasumisyksiköissä. (Maahanmuuttovirasto 2017.) Oleskelulupapäätöksen jälkeen sovellettava laki on laki kotoutumisen edistämisestä. Vastuuviranomainen siis vaihtuu, kun lapsi saa oleskeluluvan. Tämä on lapsen elämän kannalta erityisen haasteellista. Jakautunut hallinto tarkoittaa usein asumisyksikön vaihdosta siinä vaiheessa, kun lapsi siirtyy vastaanottovaiheesta kotoutumisvaiheeseen. Tämä luonnollisesti tarkoittaa henkilökunnan vaihtumista ja mahdollisesti lapsen siirtymistä toiselle paikkakunnalle. (Hetemäki 2018.)

Laki kotoutumisen edistämisestä määrittelee, että ilman huoltajaa olevan alaikäisen lapsen tai nuoren, jolle on myönnetty oleskelulupa tai joka on otettu Suomeen osana pakolaiskiintiötä, hoiva, huolenpito ja kasvatusta täytyy järjestää lapsen tarpeita vastaavalla tavalla. Tarvittavat palvelut voidaan järjestää perheryhmäkodissa, tuetun perhesijoituksen avulla tai muulla tarkoituksenmukaisella tavalla. Alle 18-vuotiaan kohdalla erityistä huomiota tulee kiinnittää lapsen etuun ja kehityksen Lapsen etua arvioitaessa tulee soveltaa lastensuojelulakia. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010, 27§, 4§, 34§.)

2.4 Lapsen oikeus perheeseen

Jos Suomessa asuva ja Suomesta kansainvälistä suojelua saanut lapsi on alle 18-vuotias ja naimaton, hänen huoltajansa voi hakea oleskelulupaa Suomeen perhesiteen perusteella. Ulkomaalaislakiin on kirjattu, että maahan ilman huoltajaa saapuneiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden vanhempien tai muiden huoltajien olinpaikka on mahdollisuuksien mukaan selvitettävä. Maahanmuuttovirasto voi aloittaa lapsen vanhempien tai muiden huoltajien jäljittämisen jo ennen turvapaikkapäätöksen tekemistä.

Jäljittämisessä tulee huomioida se, että turvapaikka-asiat ovat salassa pidettäviä. Lisäksi on varmistettava, ettei lapsen tai hänen alkuperämaassaan oleskelevien läheistensä turvallisuus missään olosuhteissa vaarannu jäljittämisen vuoksi. (Pakolaisapu n.d.)

Oleskeluluvan saatuaan yksin maahan tulleella lapsella tai nuorella on oikeus hakea perheenyhdistämistä. Käytännössä tämä on osoittautunut kuitenkin lähes mahdottomaksi. Vuonna 2013 ainoastaan yksi kansainvälistä suojelua saaneen vanhempi sai myönteisen perheenyhdistämispäätöksen. Vuonna 2014 kymmenen huoltajaa sai myönteisen perheenyhdistämispäätöksen ja vuonna 2015 myönteisiä päätöksiä tehtiin viidelle huoltajalle. Hakemusten määrä on viime vuosina tehtyjen kiristysten seurauksena romahtanut, sillä monet perheenjäsenet eivät pääse edes edustustoon jättämään hakemusta. (Räsänen 2016.)

Alaikäinen on saanut huoltajan Suomeen viime aikoina alle 8% tapauksista. Oikeus perheenyhdistämiseen oleskeluluvan saamisen jälkeen on edelleen olemassa, vaikka lakia on kiristetty 2010-luvulla useamman kerran, viimeksi vuonna 2016, jolloin lakiin kirjattiin turvatun toimeentulon vaade myös alaikäisille. (Hetemäki 2018.) Kuusisto-Arposen (2016) mukaan Suomeen on luotu tilanne, jossa kansallisten ja EU-rajojen vartioimisen seurauksena olemme suojelleet yksin maahan tulleet turvapaikanhakijalapsen perheettömiksi. Nuorten kotoutumista sekä kasvua ja kehitystä varjostaa Suomessa hajautunut ja sirpaleinen arki. Tämä on seurausta siitä, että Suomi on vuosia suhtautunut erittäin tiukasti perheenyhdistämiseen. Lainsäädännön muutosten ja muuttuneen lain tulkinnan seurauksena olemme tilanteessa missä pitäisi keskittyä miettimään sitä, kuinka näille nuorille mahdollistetaan sosiaalisia suhteita, puuttuvaa perheyhteyttä korvaamaan. (Kuusisto-Arponen 2016, 90, 95, 108.)

Kansainvälisten tutkimusten mukaan ilman perheenjäseniään muuttaneilla pakolaisilla on jatkuva huoli kotimaan turvattomiin oloihin jääneistä perheenjäsenistään. Suomalaisen tutkimuksen valossa primääriperheestä erossaolon voidaan sanoa olevan myös yhteydessä maahanmuuttaja-aikuisien hyvinvointiin ja kotoutumiseen. Tutkimus perustui vuosina 2010–2012 kerättyyn Maahanmuuttajien terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (Maamu) poikkileikkausaineistoon. Aineisto kerättiin kuudessa Suomen kunnassa. Otokseen poimittiin 1 000 vähintään vuoden Suomessa asunutta 18–64-vuotiasta henkilöä kustakin tutkitusta maahanmuuttajaryhmästä. Tutkimus kohdistui erityisesti kurditaustaisten- ja somalialaistauttaisten maahanmuuttaja-aikuisiin. Tutkimuksen perusteella voitiin todeta, että Suomessa jo asuvien maahanmuuttajien hyvinvointia ja kotoutumista voidaan vahvistaa, jos perheenyhdistämisen avulla mahdollistetaan myös muiden kuin ydinperheeseen kuuluvien perheenjäsenten muutto Suomeen. Perheenyhdistämisen kriteerien tiukentamisen voidaan puolestaan olettaa merkittävästi heikentävän Suomessa jo asuvien maahanmuuttajien hyvinvointia ja kotoutumista. (Rask, Paavonen, Lilja, Koponen, Suvisaari, Halla, Koskinen & Castander 2016.)

3 KOTOUTUMINEN

Kuntalaisena ilman huoltajaa Suomessa olevalla lapsella on oikeus saada kaikkia niitä kunnan palveluita, jotka ovat muidenkin kuntalaisten käytävissä. Nuorelle voidaan tarjota myös lastensuojelun jälkihuollossa käytössä olevia palveluita nuoren tarpeen mukaan. Yksin maahan tullut nuori voi olla palveluiden piirissä, kunnes hän täyttää 21 vuotta tai siihen sakka, kun hän saa perheensä Suomeen. Valtio korvaa kunnalle tukitoimista aiheutuneet kulut täysimääräisenä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017.)

Kotoutuminen on moniulotteinen prosessi, joka tapahtuu arkisessa vuorovaikutuksessa kotoutujan ja ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Maahanmuuttaja saa prosessin aikana tarvitsemansa tiedot ja valmiudet yhteiskunnan aktiivisena jäsenenä toimiakseen. Viranomaisten lisäksi kotoutumista tukevat erilaiset yhteisöt, kuten järjestöt, oppilaitokset ja seurakunnat. Kotoutumisen prosessi on vastavuoroinen ja se muuttaa myös vastaanottavaa yhteiskuntaa. Laaja yhteistyö eri toimijoiden välillä on keskeistä onnistuneen kotoutumisen näkökulmasta. Pysyvästi maassa asuvat ulkomaan kansalaiset ovat oikeutettuja peruspalveluihin ja työnhakijat voivat käyttää TE-palveluja. Peruspalvelut tukevat osaltaan maahanmuuttajien hyvinvointia ja aktiivista osallisuutta yhteiskuntaan. (Työ- ja elinkeinoministeriö n.d.)

Schubert (2013, 64-65.) kuvaa kotoutumista moniulotteisena prosessina, joka on täynnä uusiin asioihin ja toimintatapoihin tutustumista ja niiden haltuun ottamista sekä toisaalta vanhan ja tutun jättämistä. Maahanmuuttajan kotoutumiseen ja hyvinvointiin vaikuttaa vahvasti se, kuinka hyvin hän pystyy löytämään itselleen sopivan tasapainon kahden kulttuurin välillä, säilyttäen omaa kulttuuriperintöään ja vastaanottaen uutta. Kotoutumisen kannalta positiivisena asiana on ensimmäisten maassaolo vuosien aikana solmitut sosiaaliset suhteet valtaväestön edustajien kanssa.

Saukkosen (2018) mukaan Suomen kotouttamispoliittinen järjestelmä näyttää selkeältä ja hyvältä, mutta siitä huolimatta on vaikeaa muodostaa kokonaiskuvaa siitä mitä todella tapahtuu. Eri hallinnonaloilla tehdään paljon, mutta toimintaa leimaa lyhytaikaisuus, sattumanvaraisuus, irrallisuus ja toiminta on varsin pienimuotoista. Suomessa puuttuu luotettava tietoa siitä, mitkä toimenpiteet kotoutumisen saralla ovat vaikuttavia, sen lisäksi että ovat vielä kustannustehokkaita.

Yksin maahan tulleiden nuorten arjen kuulumisen tunnetta on tuettava ja vahvistettava osana kotoutumista. Ystävyyden on tärkeä kotoutumisen edistäjä yksin maahan tulleiden nuorten kohdalla. Arjen kohtaamiset sekä ylikulttuuriset sosiaaliset verkostot voivat parhaimmillaan edistää merkittävästi nuorten hyvinvoinnin ja kotoutumisen edellytyksiä. Nuorten toimintamahdollisuuksia ja osallisuutta tuleekin tukea, ottamalla nuoret mukaan

oman tulevaisuutensa suunnitteluun ja mahdollistamalla heille ystävyksiä ja sosiaalisia suhteita. (Kuusisto 2018.) Kotoutuminen on kaksisuuntainen prosessi, jossa maahanmuuttaja ja ympäröivä yhteiskunta ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Yksin maahan tulleita turvapaikanhakijataustaisia nuoria tulisi kannustaa vapaa-ajan toimintaan ja harrastuksiin, koska se on yksi tärkeimmistä sosiaalisen kanssakäymisen mahdollistajista maahanmuuttajanuorten ja kanta-suomalaisten nuorten välillä. Mentori- ja ystäväperheteroiminta ovat osoittautuneet myös hyväksi tavaksi tukea yksin maahan tulleita nuoria. (Björklund 2015, 64-65.)

4 VAPAAEHTOISTOIMINTA

Vapaaehtoistyöllä on tärkeä rooli sosiaali- ja terveyspalvelujen täydentäjänä. Vapaaehtoistyöllä on kaksi merkittävää yhteiskunnallista tehtävää. Vapaaehtoisuus tarjoaa ihmisille tavan ja toimintafoorumin osallistumiselle ja mielekkäälle toiminnalle ja näin ehkäisee syrjäytymistä. Toisaalta vapaaehtoistyö vahvistaa auttamistyössä käytössä olevia voimavaroja. Yksilön näkökulmasta vapaaehtoistyö voi tarjota sisältöä elämään, tavan vaikuttaa yhteiskunnallisesti, kokemuksen merkityksellisyydestä sekä mahdollisuuden olla avuksi ja kehittyä ihmisenä. Vapaaehtoistyön mahdollisuuksien arvioinnin yhteydessä tulee muistaa, että vapaaehtoistyötä ei tule arvioida ammatillisista lähtökohdista käsin. Vastuu vapaaehtoistyön organisoinnista, tehtävistä ja niiden laadusta kuuluu toimintaa organisoivalle taholle. (Mykkänen-Hänninen, 2007, 10-12.) Yksilötasolla vapaaehtoistyö tarjoaa itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia ja lisää henkistä hyvinvointia. Vapaaehtoistyön toimintamuotoihin osallistuminen itsessään palkitsee ja tarjoaa emotionaalisesti palkitsevaa tehtävää, joka luo turvallisuudentunnetta, onnistumisen kokemuksia ja kokemuksen siitä, että voi olla hyödyksi ja auttaa. (Nylund & Yeung 2005,15, 109-110.)

Kansalaisareenan, opintokeskus Siviksen ja Kirkkohallituksen taloustutkimuksella teettämän tutkimuksen perusteella vapaaehtoistyötä vuonna 2018 Suomessa tekee yhä useampi, kuitenkin viikkotasolla vapaaehtoistyötä tehdään aikaisempaa vähemmän. Vapaaehtoistyötä tekevät toimivat vapaaehtoisena keskimäärin 15 tuntia kuukaudessa. Vähennystä kolme vuoden takaiseen tulokseen on n. 3h viikossa. Naisten ja nuorten osuus vapaaehtoistyössä on selvästi, ikäihmisiä ja miehiä korkeampi. Ikäihmisten ja miesten osuus vapaaehtoistyössä on laskenut aikaisemmasta. Järjestöjen ulkopuolella tapahtuva vapaaehtoistyö esim. verkossa on kasvattanut suosiotaan. Vapaaehtoistyö on tänä päivänä aikaisempaa lyhytaikaisempaa. Pitkäkestoinen järjestöjen organisoima vapaaehtoistyö nähdään kuitenkin edelleen tärkeimpänä vapaaehtoistyönmuotona. (Rahkonen 2018.)

4.1 Vapaaehtoinen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta

Sosiaalihuoltolaki 28§ mukaan erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tai hänen perheelleen voidaan järjestää tukihenkilö- tai perhe lapsen terveyden tai kehityksen turvaamiseksi. Erityistä tukea tarvitsevalle lapsella tarkoitetaan laissa lasta, jonka perheenjäsenellä on pitkäaikainen sairaus, vamma tai perheessä on muu vastaavanlainen tilanne. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.) Sosiaalihuoltolain mukaiset tukitoimet, kuten tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta, voidaan järjestää myös lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle ja nuorelle. Ennen vuotta 2015 näistä tukitoimista säädettiin lastensuojelulaissa, mutta sosiaalihuoltolain voimaan tulon jälkeen palvelut ovat osa sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Ystäväperhe tai tukihenkilö voi olla toimiva käytäntö yksin maahan tulleen lapsen tai nuoren kohdalla silloin, jos omaa perhettä ei Suomessa ole. Sosiaalisten verkostojen antama tuki on tärkeä osa hyvinvointia. Lapsen ja nuoren kehityksen kannalta erittäin merkityksellisenä voidaan pitää vuorovaikutusta muiden kanssa. Puhe ja kommunikaatio opitaan suhteissa muiden ihmisten kanssa, samoin sosialistuminen kulttuuriseen ympäristöön ja yhteiskunnan normeihin. Lapsen kehittymisen edellytyksenä on, että hänet hyväksytään ja häntä ymmärretään. Lapsen tulee saada kokea, että hänellä on psykologinen olemassaolo-oikeus. Ilman perhettä lapselta puuttuu näitä olennaisia tukielementtejä. (Taskinen & Mikkonen 2011 43-44, 91.)

Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista vapaaehtoistoimintaa lasten ja nuorten paremman arjen ja tulevaisuuden varmistamiseksi. Tukiperhe – ja tukihenkilötoiminnan tavoitteena on vaikuttaa myönteisesti lapsen elämään sekä edistää hänen tervettä kasvuun ja kehitystään. Vapaaehtoistoiminta itsessään muistuttaa ystävien ja muiden läheisten antamaa apua ja tukea. Työtä tehdään omalla persoonalla, usein ilman minkäänlaista korvausta. Vapaaehtoistoiminta ei kuitenkaan ole vapaa tietyistä toiminnalle asetetuista reunaehdoista, jotka toimintaa ylläpitävä taho tai organisaatio määrittelee. (Korhonen 2012, 9.)

4.2 Yhdessä matkalla- hankkeen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta

Yhdessä matkalla-hankkeen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan lähtökohdista ovat YK:n lapsen oikeuksien sopimus sekä lapsen etu ja tarpeet. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti lapsia koskevissa päätöksissä tulee aina ensisijaisesti ottaa huomioon lapsen etu. Lapsella, joka ei voi elää perheensä kanssa, on oikeus saada erityistä tukea ja suojelua. Erityisesti

huomiota pitää kiinnittää lapsen kasvatuksen jatkuvuuteen sekä lapsen etniseen, uskonnolliseen ja kielelliseen taustaan. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989.)

Yhteiset Lapsemme ry:n Yhdessä matkalla-hankkeen tukiperheiden ja tukihenkilöiden koulutus järjestetään 12 tuntia käsittävänä kokonaisuutena, johon sisältyy ennako- ja kotitehtäviä. Hankkeen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan tavoitteena on vahvistaa ilman perhettä Suomessa olevien turvapaikanhakija- ja pakolaisnuorten hyvinvointia ja kotoutumisen edellytyksiä. Vapaaehtoinen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta vahvistaa yksin maahan tulleen nuoren verkostoja sekä mahdollistaa hänelle turvallisia ja välittäviä ihmissuhteita. Tukiperhe on turvapaikanhakijataustaiselle nuorelle suomalaiseseen perhe-elämään tutustuttaja ja kotoutumisen tuki. Kantolan (2017) mukaan tukihenkilöiden merkitys myös maahanmuuttajien työllistymistä ja kotoutumista edistävien verkostojen rakentumisessa on merkittävä.

Nuori tapaa tukiperhettä yleensä perheen omassa kodissa ja hän voi myös yöpyä perheen luona halutessaan. Tukiperhe tapaa nuorta esimerkiksi 1-3 kertaa kuukaudessa. Tukiperheenä toimii koko perhe, mutta tukiperhe voi olla myös lapseton pariskunta, yksinhuoltaja tai yksin asuva aikuinen. Tukiperheiksi etsitään tavallisia, turvallisia perheitä, joiden elämässä on tilaa vielä yhdelle lapselle. Nuori voi osallistua perheen normaaliin arkeen ja yhteiseen tekemiseen. Yhteinen tekeminen voi olla vaikkapa ruoanlaittoa, lasten kanssa puuhaamista, television katsomista, keskustelua tai harrastamista.

Tukiperheelle tai tukihenkilölle vapaaehtoistoimintatoiminta tarjoaa mahdollisuuden tehdä aidosti merkityksellistä vapaaehtoistoimintaa. Vapaaehtoisena tukiperheenä tai tukihenkilönä toimiminen edellyttää avaraa sydäntä ja kykyä kohdata erilaisuutta. Vapaaehtoisen oman elämäntilanteen tulla olla myös tasapainoinen, jotta hän voi vastata lapsen tai nuoren tarpeisiin. Lähtökohtaisesti vapaaehtoistoimintaan tulee sitoutua pitkäkestoisesti ja toiminta edellyttää vapaaehtoiselta tiivistä yhteistyötä lapsen asumisyksikön ja Yhdessä matkalla-hankkeen kanssa.

Yhdessä matkalla-hankkeen vapaaehtoiset tukihenkilöt tapaavat lasta tai nuorta tämän asumisyksikössä tai kodin ulkopuolella yleensä 1-3 kertaa kuukaudessa. Tukiperheestä poiketen tukihenkilö ei voi viedä nuorta omaan kotiinsa. Nuori ja tukihenkilö voivat esimerkiksi harrastaa yhdessä, ulkoilla, käydä kahvilla tai tukihenkilö voi auttaa nuorta läksyissä ja käytännön asioissa. Kaikilta Yhdessä matkaa-hankkeen vapaaehtoisilta tukiperheiltä ja tukihenkilöiltä tarkistetaan rikostaustaote (Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 504/2002.) sekä heistä pyydetään sosiaalitoimen lausunto (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 16 §) ennen toiminnan aloitusta. Tukiperheiden kotiin tehdään myös aina kotikäynti, ennen tukitehtävän alkamista.

4.3 Vapaaehtoistyön tuki ja johtaminen

Vapaaehtoisten sitoutuminen järjestön arvoihin ja toimintaan on tärkeää laadukkaasti vapaaehtoistoiminnan organisoinnin näkökulmasta. Toimintaa pitää rakentaa niin, että se mahdollistaa vapaaehtoisille omanlaisen tavan osallistua ja sitoutua. Nykyisin vapaaehtoiset suosivat enemmän lyhytkestoisista, projektinomaista sitoutumista. Ihmisten osallistaminen toimintaan on vapaaehtoistyön johtamisen kulmakivi. Vapaaehtoistyön toteuttamisessa ja organisoinnissa tarvitaan työnjakoa ja pelisääntöjä, jotta eri toimijat tietävät miten järjestössä toimitaan. Vapaaehtoisten rekrytointiin kiinnitetään myös nykyisin enemmän huomiota kuin aikaisemmin. Vapaaehtoisten perehdytys ja koulutus on keskeinen tapa sitouttaa ihmiset työhön. Vapaaehtoisia tulee myös motivoida toimintaan ja pitää heidät motivoituneina työn tukemisen keinoin. Huolenpito ja palkitseminen lisää vapaaehtoisten sitoutumista ja pitää motivaatiota yllä. Vapaaehtoistyötä, niin kuin kaikkea muutakin järjestössä tai organisaatiossa tehtävää työtä tulee seurata ja arvioida. Vapaaehtoinen tarvitsee myös palautetta omasta työstään. (Harju & Ruuskanen-Himma 2016, 51, 58-60.)

Vapaaehtoistyön työnohjaus on yksi tapa tukea tukihenkilötyötä, kehittää ja varmistaa työn laatu. Työnohjauksen avulla huolehditaan vapaaehtoisista, heidän jaksamisestaan sekä varmistetaan heidän osaamisensa ja vahvistetaan yhteisön jäsenyyttä. Työnohjauksen tarkoituksena on ns. hiljaisen tiedon tuominen osaksi aktiivista auttamistyötä ja samalla luodaan uutta ymmärrystä ja tietoa vapaaehtoisen käyttöön. Työnohjauksen tulee vaativassa tukityössä olla jatkuvaa, säännöllistä ja ennalta sovittua. (Porkka & Salmenjaakko 2005, 11.)

Työnohjauksen tavoitteena on vapaaehtoisen taito reflektoida omaa toimintaansa, perustella ja pohtia tekemiään valintoja sekä nähdä oma toiminta osana suurempaa kokonaisuutta ja laajempaa arvopohjaa. Tavoitteena työnohjauksessa on ajattelun jäsentyminen ja kehittyminen siten, että vapaaehtoisen omat taidot ratkaista ja jäsentää tukityössä mahdollisesti esiin nousevia asioita ja ongelmia vahvistuvat. Oppimaan oppimisen taitojen vahvistaminen tukee osaltaan vapaaehtoistyöntekijän kehittymistä tehtävässä ja tukee hänen jaksamistaan. (Porkka 2009, 167.)

Yhdessä matkalla-hankkeessa vapaaehtoisten tukiperheiden ja tukihenkilöiden jaksamisesta huolehditaan työnohjauksen lisäksi esimerkiksi vertaisryhmätoiminnalla, virkistystoiminnalla sekä tarjoamalla vapaaehtoisille mahdollisuuksia jatkokoulutukseen. Vahvasti tuettu vapaaehtoinen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta takaa toimintaan osallistuvien lasten turvallisuuden ja tukee vapaaehtoisten tukiperheiden ja tukihenkilöiden jaksamista.

5 ERI TOIMIJIAT YKSIN MAAHAN TULLEEN LAPSEN ELÄMÄSSÄ

Yksin maahan tulleen lapsen näkökulmasta on keskeistä, että lapsen elämässä olevien eri toimijoiden rooli on selkeä ja toimijat ymmärtävät omat tehtävänsä ja niiden rajat. Lapsen arjessa jokainen toimija on tärkeä ja heillä on omat erityiset roolinsa lapsen elämässä. Vapaaehtoistyön näkökulmasta on tärkeää korostaa vapaaehtoisen tukityön erityistä merkitystä lapsen hyvinvoinnin ja kotoutumisen edistäjänä sekä arjessa tapahtuvan psykososiaalisen tuen mahdollistajana. Toisaalta on tärkeää korostaa vapaaehtoisille, että lapsen elämässä hoidon ja kasvatuksen päävastuu on aina asumisyksiköllä ja sen henkilökunnalla. Lapsen edustajalla puolestaan on juridisesta näkökulmasta merkittävä rooli. Hänen tehtävänä on turvapaikkaprosessin edetessä arvioida ja huolehtia lapsen edun toteutumisesta ja lapsen äänen kuuluvaksi saattamisesta. Seuraavassa olen lyhyesti avannut eri toimijoiden roolia yksin maahan tulleen lapsen elämässä.

Jokaiselle ilman huoltajaa olevalle lapselle hankitaan edustaja, jonka tehtävä on varmistaa, että lapsen etu tulee huomioiksi turvapaikkaprosessin eri vaiheissa. Edustaja käyttää alaikäisen huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa ja toimii lapsen apuna ja tukena viranomaisasioissa. Edustaja on nuoren mukana turvapaikkapuhuttelussa ja osallistuu turvapaikkapäätöksen kuulemiseen. (Maahanmuuttovirasto 2017.) Edustajan määrää käräjäoikeus. Lapsen vastaanottanut asumisyksikkö laittaa vireille lasta koskevan edustajahakemuksen. Edustajan tulee tehtävässään tutustua lapseen ja ylläpitää yhteyttä lapsen kanssa voidakseen hoitaa edustajan tehtävää. Edustajan tulee ottaa selville lapsen mielipide ja ottaa se huomioon päätöksenteossaan. Jos lapsella on sukulaisia Suomessa, tulisi myös heihin ottaa yhteyttä yhteistyön mahdollistamiseksi. Edustajan tehtäviin ei kuulu huolehtia lapsen päivittäisestä hoito- ja kasvatustyöstä, vaan se vastuu on lapsen tai nuoren asumisyksiköllä. (Helenius, Järvinen & Snellman 2014, 12, 14.)

Oleskeluluvan myöntämisen jälkeen edustaja tukee lasta hänen kotoutumisessaan. Edustajan tehtävänä on tuoda esiin lapsen mielipiteet ja näkemykset sekä oma arvionsa lapsen edusta eri prosesseissa ja päätöksenteossa. Edustajajärjestelmällä pyritään osaltaan turvaamaan yksin maahan tulleen lapsen asema kansainvälisissä sopimuksissa, kuten YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa, edellytetyin keinoin. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017.)

Nuoren asumisyksikön, ryhmäkodin, perheryhmäkodin tai tukiasumisyksikön, tulee tarjota lapsille mahdollisimman hyvää, ikään ja kehitystasoon liittyvää tukea ja hoivaa sekä eheyttävää arkea. Lapsen edun mukainen hoiva ja huolenpito sisältää seuraavia elementtejä: Turvallinen kasvuympäristö, läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, mahdollisuus saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja

huolenpidon, mahdollisuuden koulutuksen ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden. Nuorelle tulee taata myös mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan. Nuoren hoidossa ja kasvatuksessa tulee huomioida kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Jokaiselle nuorelle nimetään asumisyksikössä omaohjaaja. Omaohjatyöskentely tarkoittaa nuoren yksilöllistä huomioimista, läsnäoloa ja tukemista. Omaohjaaja tutustuu nuoreen hänen ajatuksiaan ja mielipiteitään kuulemalla ja huomioimalla. Työryhmätasolla omaohjaaja vastaa siitä, että nuoren ääni tulee kuuluviin ja hänen etunsa tulee huomioiduksi. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017, 8-10.)

Naser Hussein (2016, 25-27) on toiminut ohjajana turvapaikanhakijataustaisten nuorten asumisyksikössä ja hänellä itsellään on omakohtainen kokemus maahanmuutosta, yksin alaikäisenä. Hän on kuvannut nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa-kirjoitussarjassa vastaanottokeskuksen elämää ohjaajan ja nuoren silmin. Hän toteaa, että nuorten asumisyksikön henkilökunnan ja ohjaajien tulee ymmärtää nuorten taustan ja kokemusten vaikutus nuoren hyvinvointiin ja kotoutumiseen. Ohjaajilla tulee olla sosiaalista älykkyyttä kohdata yksin maahan tulleita nuoria. Ystävällisyys ja nuorten hienovarainen lähestyminen on tärkeää arjen kohtaamisissa. Ohjaajana tulee kunnioittaa nuoren kulttuuritaustaa ja toimia ammatillisesti erilaisissa tilanteissa, tunnistaen myös omat tunteensa. Asumisyksikön arki on kontrolloitua ja se perustuu arjen struktuuriin, joka muodostuu koulun ja vapaa-ajan ympärille. Ohjaajien merkitys arjessa tapahtuvan tuen mahdollistajana nuorille on erityisen tärkeä.

6 AIKAISEMPI TUTKIMUSTIETO AIHEESTA

Yksin maahan tulleiden lasten suuri määrä vuonna 2015 on lisännyt jonkin verran kotimaista tutkimusta yksin maahan tulleiden nuorten osalta. Ilahduttavaa on ennen kaikkea nuorilta saatuun kokemustietoon perustuvan tutkimuksen lisääntyminen, vaikkakin se vielä on varsin vähäistä ja kapeaalasta. Vapaaehtoista tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaa yksin maahan tulleiden lasten hyvinvoinnin ja kotoutumisen edistäjänä ei ole aiemmin tutkittu, kahta opinnäyteytötä lukuun ottamatta.

Reetta Jokinen (2010, 67-68) on Itä-Suomen yliopistolle tekemässään sosiaalityön Pro gradu-tutkielmassa tutkinut sosiaalityöntekijöiden määrityksiä yksin maahan tulleiden lasten edusta turvapaikkaprosessissa. Tutkielmassaan hän on analysoinut sitä, miten sosiaalityöntekijät määrittävät lapsen etua osana turvapaikkamenettelyä. Lapsen etuna sosiaalityöntekijät näkivät pääsääntöisesti myönteisen ja jatkuvan oleskeluluvan

myöntämisen lapselle. Perusteina olivat turvallisten, pysyvien ja vakaiden elinolosuhteiden tukeva vaikutus lapsen kehitykselle ja kasvulle, sekä lapsen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Turvallisten ja vakaiden olosuhteiden nähtiin vahvistavan lapsen mahdollisuutta ”eheytyä” ja käydä läpi hyvin vaikeitakin kokemuksia, tietäen pysyvänsä turvallisisissa olosuhteissa. Lapsille nähtiin tärkeänä mahdollisuudet ja yksilölliset tarpeet luoda ja ylläpitää myönteisiä ihmissuhteita. Tutkimuksen vastanneet sosiaalityöntekijät näkivät läheisten ihmissuhteiden tukevan lapsen myönteistä kasvua.

Emmi Utti (2009, 56,64) on omassa sosiaalipsykologian Pro-gradu tutkielmassaan tutkinut vapaaehtoistyöntekijän sitoutumista lastensuojelun tukihenkilötoiminnassa. Kaikki tutkimuksessa haastatellut vapaaehtoiset mainitsivat tärkeimpänä motiivina ryhtyä lastensuojelun tukihenkilöksi, halun auttaa. Halu auttaa nousi tutkimuksen päämotiiviksi ja lisäksi Utti nostaa esiin joukon tukevia motiiveja, joita olivat elämänhistoria, elämäntilanne, aiemmat kokemukset vapaaehtoistyöstä, persoonallisuuden piirteet, työ ja opinnot sekä sosiaaliset suhteet. Tutkimuksen mukaan halua auttaa oli voimakkainta tukihenkilöksi ryhdyttäessä ja se oli luonteeltaan altruistista. Motiivina halu auttaa toi tutkimuksessa mukana olleille vapaaehtoisille vankan pohjan sitoutumiselle. Tukisuhteiden tärkeimpänä elementtinä pidettiin luottamusta, jonka syntymistä Utti kuvaa tutkimuksessaan emotionaaliseksi kiinnittymiseksi. Luottamuksen seurauksena vapaaehtoiset kuvasivat kiintymyksen tuettavaa kohtaan kasvaneen huomattavasti.

Mari Manninen (2012, 83,86) on Helsingin yliopiston sosiaalityön Pro gradu-tutkielmassaan tutkinut turvapaikkaprosessia Suomessa ja Kanadassa ja sitä minkälaisia palveluita lapset saavat osana turvapaikkaprosessia. Kanadassa alle 16 vuotiaat lapset sijoitetaan pääsääntöisesti perheisiin lastensuojelullisin perustein ja laitostenmuotoinen asuminen nähdään siellä viimesijaisena vaihtoehtona järjestää yksin maahan tulleen lapsen asuminen. Kanadan kokemukset perhesijoituksista ovat positiivisia ja niiden etuna pidetään kodinomaisuuden ohella pitkäaikaisuutta. Suomessa pitäisikin kiinnittää enemmän huomiota lasten pysyvien ihmissuhteiden tarpeeseen ja lapsen mahdollisuuteen juurtua jonnekin. Kanadassa vapaaehtoistyö on tärkeä osa vastaanottotoimintaa ja asumisyksiköt ovat riippuvaisia vapaaehtoisten työpanoksesta. Vapaaehtoiset tuovat nuorten arkeen vaihtelua, sosiaalista kanssakäymistä ja osaltaan auttavat nuori kestämään odotuksen ja niin sanotun välitilan tuskaa.

Mira Sipola on (2012, 85) tutkinut Pro gradu- tutkielmassaan yksin maahan tulleiden lasten osallisuuden kokemuksia turvapaikkaprosessissa ja kotimaasta lähtöön liittyvissä tilanteissa. Sipolan mukaan Suomessa on ihmisryhmiä, joiden elämä rakentuu monien hallinnollisten menettelyjen mukaan ja joiden elämä on sidoksissa jatkuvan odottamisen tunteeseen. Yksin maahan tulleet nuoret ovat yksi tällainen ryhmä. Yksin maahan tulleet lapset joutuvat odottamaan vastaanottovaiheessa mahdollista oleskelulupaansa yksin ammattimaisen hoivan turvin, kaukana läheisistään.

Useimmilla nuorilla on myös traumaattisia kokemuksia ja elämään liittyä epävakautta ja väliaikaisuutta. Asumisyksiköiden työntekijät saattavat vaihtua usein ja lapset ikävöivät ja surevat perhettään sekä kotimaataan. Yhteiskunnan luomat paineet integroitumiselle asettavat myös nuorille haasteita, tilanteessa jossa nuoret elävät jatkuvassa epävarmuudessa siitä, saavatko he jäädä vai joutuvatko he lähtemään. Epävarmuus tulevaisuudesta haastaa nuorten osallisuutta. Osallisuuden tavoitteena on kuulua johonkin ja ammattimaiseen hoivaan ja vertaisten tukeen perustuva nuoren arki eivät yksinomaan riitä osallisuuden kokemuksen tunteeseen, kun jatkuva pelko ja epävarmuus tulevaisuudesta varjostaa arkea.

Erja Hallinen (2017, 59, 62) on tutkinut Jyväskylän yliopiston sosiaalityön Pro gradu-tutkielmassaan luottamuksen rakentamista yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden kanssa tehtävässä työssä. Tutkimuksessa tarkasteltiin työntekijöiden ja alaikäisyksiköissä asuvien nuorten välistä luottamusta ja sen rakentamista. Hallinen toteaa tutkimuksensa vahvistavan aiempaa käsitystä siitä, että luottamuksen rakentaminen yksin maahan tulleiden nuorten kanssa on haastavaa ja vaatii paljon aikaa ja vaivaa. Nuorilla todettiin tutkimuksen perusteella olevan myös tarpeita, joihin asumisyksikkö ei pysty vastaamaan kaikkien nuorten osalta. Keskeisiksi asioiksi luottamuksen rakentamisessa nousivat tarve tulla kuulluksi, kokemus että on oikeus omiin mielipiteisiin, joilla on merkitystä, tasa-arvoinen kohtelu sekä aikuisen antama henkilökohtainen aika ja läsnäolo. Tutkimukseen osallistuneet työntekijät puhuivat paljon nuorten yksinäisyydestä ja siitä, kuinka nuoret tarvitsevat aikuisten läsnäoloa ja huolenpitoa. Yhdessä aikuisen kanssa vietetty aika mahdollistaisi nuorten moninaisten tarpeiden kuulemisen.

Outi Kauko (2015, 35, 40-43) on tutkinut väitöskirjansa osatutkimuksena sitä, millaista tietoa turvapaikkaa Suomesta hakeneilla lapsilla on yksinäisyydestä elämäkokemustensa pohjalta ja miten lapset asemoivat itsensä yksinäisyyteen nähden. Aineistona tutkimuksessa olivat oleskeluluvan Suomesta saaneiden lasten haastattelut. Lapsilta saadun tiedon perusteella Kauko kuvaa turvapaikanhakijalasten Suomessa oloa yksinäisyyden kanssa elämiseksi, mutta myös yksinäisyydestä selviämiseksi. Yksinäisyys liittyi perheestä erossa olemiseen ja sitä voimisti entisestään uusi ja vieras kulttuuri. Arkipäivässä yksinäisyys näkyi nuorten kertomuksissa tapahtumattomuutena. Nuorilta puuttui merkityksellistä ja mielekästä tekemistä. Nuorten yksinäisyys oli myös vaikeasti hahmottuvaa ja sanoiksi taipumatonta yksinäisyyttä. Nuoret sanoittivat yksinäisyyttä kielteiseksi kokemukseksi, joka on seurausta vastentahtoisena tai kielteisenä koetusta yksin olemisesta.

Mervi Kauko (2015, 31, 80-82) on väitöstutkimuksessaan tutkinut lasten osallisuutta vastaanottokeskuksessa. Tutkimukseen osallistui 12 yksin maahan tullutta turvapaikanhakijatyttöä Somaliasta, Angolasta ja Kongon demokraattisesta tasavallasta. Toimintatutkimuksessa pohdittiin lasten osallisuutta turvapaikkaprosessin aikana, ja mietittiin keinoja lasten

osallisuuden ja hyvinvoinnin kehittämiseksi. Tutkimus osoitti, että turva-paikanhakijatyttöjen osallisuuden kokemukset olivat muuttuvia. Osallisuus tarkoitti tutkimukseen osallistuville tytöille oikeutta ilmaista mielipiteensä mutta myös vaieta itse niin halutessaan. Osallisuuteen kuului myös arkisten asioiden läsnäolo nuorten arjessa. Osallisuus oli nuorten kuvaamana toisaalta nykyisyydessä selviytymistä, mutta myös valmistautumista tulevaisuuteen.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä kappaleessa esittelen laadullisen tutkimuksen erityspiirteitä ja käyn läpi tutkimukseni kulkua. Esittelen myös tutkimuskysymykseni sekä aineis-toni hankinnan ja analysoinnin vaiheita. Pohdin myös tutkimuksen luotet-tavuuteen ja eettisyyteen liittyviä kysymyksiä.

Opinnäytetyöni on pääosin kvalitatiivinen, mutta se sisältää myös kvanti-tatiivisen osuuden, jossa käsittelen vastaajien demografisia tietoja, kuten vastaajien koulutustaustaa, kuinka kauan vastaaja on työskennellyt yksi-kössä ja mikä hänen tehtävänsä on perheryhmäkodissa. Asteikkoihin eli skaaloihin perustuvissa kysymyksissä esitin väittämiä tiettyjen teemojen tärkeydestä tukiperhe ja tukihenkilötoiminnan näkökulmasta. Vastaajat valitsivat asteikolla 1-5 sen vaihtoehdon, kuinka tärkeänä he ajattelevat kyseisen teeman vapaaehtoisena tukiperheenä tai tukihenkilönä toimimi-sen näkökulmasta.

7.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisen tutkimukseni painottuu avointen vastausten analyysiin. Laa-dullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Laa-dullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa moninaista todellisuutta pyri-tään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, keskeistä on löytää ja paljastaa tosiasioita. Tutkimusta tehdään aina tutkijan omista arvolähtö-kohdista käsin ja tämä vaikuttaa tutkijan objektiivisuuteen suhteessa tut-kittavaan ilmiöön. Laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon han-kintaa jossa, pyritään paljastamaan odottamattomia seikkoja tutkittavasta ilmiöstä. Laadullinen aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa ja sitä tarkastellaan ja analysoidaan monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161, 164.)

Tutkimuksen reliabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta, eli sitä kuinka tutkimus kykenee antamaan ei-sattumanvaraisia tuloksia. Tut-kimuksen validius puolestaan tarkoittaa mittarin tai valitun

tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri kyseistä asiaa. Validiutta eli tutkimuksen pätevyyttä voidaan tarkentaa käyttämällä tutkimuksessa useita menetelmiä. Tätä tutkimusmenetelmien yhteiskäyttöä kutsutaan triangulaatioksi. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkimuksen etenemisen tarkka kuvaus. Laadullisessa analyysissä on keskeistä luokittelujen tekeminen ja tämä prosessi tulee avata lukijalle, samoin kuin luokittelun perusteet. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231-233.)

Kvalitatiivista ja kvantitatiivista analyysiä voidaan pitää jossain tapauksissa eräänlaisena jatkumona. Analyysimalleina ne eivät sulje toisiaan pois tai ole vastakkaisia. Tutkimusyksikköjen suuri joukko tai tilastollinen tapa argumentoida aineistoa ei kvalitatiivisessa tutkimuksessa ole mahdollinen tai tarpeellinen. Laadullinen analyysi sisältää kaksi vaihetta, joista ensimmäisessä havainnot pelkistetään. Toisessa vaiheessa arvoitus ratkaistaan eli tuotettujen johtolankojen ja erilaisten käytössä olevien vihjeiden perusteella muodostetaan merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. (Alasuutari 1999, 32, 39, 44.)

7.2 Tutkimuskysymys

Tutkimukseni tehtävänä oli selvittää perheryhmäkodin henkilökunnan näkemyksiä siitä, minkälaisena he näkevät vapaaehtoisten tukiperheen tai tukihenkilön tehtävän ja minkälaista tietoa ja osaamista he ajattelevat vapaaehtoisessa tukityössä tarvittavan. Tutkimuskysymykseni on: Mitä perheryhmäkodin työntekijät kertovat vapaaehtoisten tukiperheiden ja tukihenkilöiden tehtävästä?

7.3 Aineiston hankinta ja tutkimuksen eteneminen

Opinnäytetyön aineisto kerättiin Uudenmaan alueella toimivan, yksin maahan tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijataustaisten nuorten perheryhmäkodissa. Sähköinen webropol-kysely lähetettiin maaliskuussa 2018 koko perheryhmäkodin henkilökunnalle, johtajalle, vastaaville ohjaajille ja ohjaajille. Kaikkiaan kyselyitä lähetettiin 21 kappaletta. Kyselyyn vastasi 12 henkilöä eli vastausprosentti kyselyssä oli 57%. Yhtenä syynä alhaiseen vastausprosenttiin saattaisi olla, osan henkilökunnasta kohdalla, heikko suomen kielen taito. Sähköinen kysely oli aukaistu webropolin laskurin mukaan 32 kertaa ilman, että kyselyyn oli varsinaisesti vastattu.

Sähköinen webropol-kysely toteutettiin puolistrukturoituna kyselynä perheryhmäkodin henkilökunnalle. Kaikilta kyselyyn vastaajilta kysyttiin samat kysymykset. Kyselyn perusteella saatu aineisto analysoitiin sisällönanalyysin menetelmin. Kyselyssä oli kaikkiaan 24 kysymystä. Kyselyn

alussa selvitin vastaajan tehtävän perheryhmäkodissa ja, sen kuinka pitkään vastaaja oli työskennellyt yksikössä sekä myös vastaajan koulustaustan. Seuraavat kysymykset olivat skaaloihin perustuvia kysymyksiä. Vastaajia pyydettiin arvioimaan asteikolla 1-5 tiettyjen teemojen tärkeyttä vapaaehtoisena tukiperheenä tai tukihenkilönä toimimisen näkökulmasta. Skaaloihin perustuvia kysymyksiä oli kyselylomakkeessa kaikkiaan 17 kappaletta. Toivoin, että skaaloihin perustuvat kysymykset olisivat monikulttuurisessa työyhteisössä ja mahdollisesti puutteellisen kielitaidon omaavalle henkilökunnalle helppo tapa osallistua kyselyyn.

Kyselyn lopussa selvitin vielä neljällä avoimella kysymyksellä sitä, mitä osaamista alaikäisten yksin tulleiden turvapaikanhakijataustaisten nuorten tukiperheillä ja tukihenkilöillä tulisi olla, mitä koulutuksen teemoja vastaajat pitivät erityisen tärkeänä sekä mitä muita tekijöitä vapaaehtoisten koulutuksesta vastaavan tahon tulisi huomioida kouluttaessaan tukiperheitä ja tukihenkilöitä. Viimeisenä avoimena kysymyksenä selvitin vastaajien ajatuksia siitä, miten vapaaehtoisten tukiperheiden ja tukihenkilöiden jaksamisesta tulisi heidän mielestään huolehtia.

Kyselytutkimuksen etuna voidaan pitää sitä, että niiden avulla on mahdollista kerätä laaja aineisto tutkittavasta ilmiöstä. Kyselymenetelmä on tehokas ja sen analysointi voidaan useimmiten toteuttaa tietokoneen avulla varsin tehokkaasti ja nopeasti. Kyselytutkimuksen heikkoutena voidaan toisaalta pitää aineiston mahdollista pinnallisuutta ja tutkimuksen teoreettista vaatimattomuutta. Kyselyn haasteena on lisäksi se, että tutkija ei voi varmistua siitä kuinka tosissaan ja vakavasti vastaanottaja on kyselyyn vastannut. Annettujen vastausvaihtoehtojen onnistuminen ja mahdolliset väärinymmärrykset sekä vastaajien perehtyneisyys tutkittavaan ilmiöön jää myös usein tutkijalta selvittämättä. Tehokkuudesta huolimatta hyvän kyselyn tekemiseen menee aikaa ja se vaatii tutkijalta tietoa ja taitoa. Vastaajien kato eli vastaamattomuus voi olla jossain tapauksissa myös ongelma kyselytutkimuksen toteuttamisessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 195.)

7.3.1 Kategoria-analyysi tutkimusmenetelmänä

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää laadullisessa tutkimuksessa laajasti. Sisällönanalyysi on metodi, mutta myös laajasti ymmärrettyä teoreettinen viitekehys, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jossa etsitään tekstin merkityksiä ja pyritään kuvaamaan dokumenttien sisältöä sanallisesti. Kvalitatiivisen aineiston sisällönanalyysi voidaan tehdä joko aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. Laadullisen tutkimuksen haasteena on usein rajaaminen, koska materiaalia ja kiinnostavia asioita ilmestyy tutkimuksen edetessä. Tutkijan on kuitenkin kyettävä

rajaamaan tutkimuksensa kapeaan ja rajattuun ilmiöön. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93-94, 105-107, 110.)

Luokittelemme itseämme, toisia ihmisiä sekä esineitä. Kategoria-analyysissä tätä luokittelua kutsutaan kategorisoinniksi tai kategorisaatioksi. Luokittelun pohjalta syntyy kategorioita. Kategoriat ovat olennaisia oman itsemme ja toisten ihmisten määrittelyssä, mutta myös määriteltäessä ilmiöitä, esineitä tai mitä tahansa ympärillämme olevaa. Luokittelun tuloksena syntyvät kategoriat ovat tapa hahmottaa ja järjestää ympäröivää maailmaa tietynlaiseksi. Kategoriat ja niiden käyttö kertovat voimakkaasti ajasta ja ympäröivästä todellisuudesta, siitä mitä pidämme normaalina, hyväksyttävänä tai toisaalta ongelmallisena ja poikkeavana. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2012 10,18.)

Kategorisoinnissa on kysymys kuvausten tekemisestä ja niiden tunnistamisesta. Näin tuotetaan moraalista järjestystä. Aineistoja voi luokitella kategoria-analyysissä useilla tavoilla. Luokittelua voidaan tehdä erilaisiin aineistotyyppeihin, aineisto voidaan jakaa kontekstinsa perusteella institutionaaliin ja ei-institutionaaliin. Aineisto voidaan luokitella myös luonnollisiin ja ei-luonnollisiin aineistoihin. Analyysissä keskeistä on aineistojen toimijoiden oma orientaatio. Tämä on edellytyksenä sille, että tutkimuksen kannalta olennaiset ja yllättävätkin kategorisaatiot tulevat nähdyksi. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 71, 82-85.)

7.3.2 Analyysin eteneminen

Tulostin sähköisessä muodossa olevan aineistoni helpottaakseni aineiston lukemista ja myöhempiä analysointia. Luin saamani vastaukset useaan kertaan, minkä jälkeen päädyin alleviivaamaan aineistosta tutkimuskysymykseni kannalta olennaisia sanoja tai lauseita. Luin vastaukset useaan kertaan alleviivaten, koko ajan muistaen tutkimuskysymykseni. Tutkimuskysymys oli: Mitä perheryhmäkodin työntekijät kertovat vapaaehtoisten tukiperheiden ja tukihenkilöiden tehtävästä? Päädyin analyysissäni seuraavaksi kirjoittamaan post it- lapuille alleviivaamani sanat ja lauseet. Kirjoitettuani kaikki sanat ja lauseet lapuille, aloin muodostaa löytämistäni kategorioista ryhmiä. Aineistosta löytyi lopulta 108 kategoriaa, jotka pystyin jakamaan neljään kategoriaryhmään.

7.3.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Olen pyrkinyt läpi opinnäytetyöprosessin noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Olen käsitellyt tutkimusaineistoani luottamuksellisesti koko prosessin ajan. Kyselyyn vastaaminen oli perheryhmäkodin työntekijöille

vapaaehtoista. Vastaajat saivat täyttää kyselyn anonyymisti, joten aineistosta ei ole tunnistettavissa yhtään vastaajaa. Tieteen eettinen arvo on uuden tiedon tuottamisen lisäksi pyrkimys riippumattomuuteen ja itsenäisyyteen. Tutkimusetiikkaa tarvitaan ennen kaikkea tilanteissa, joissa ilmenee eri suuntaan vieviä tavoitteita tai intressejä. Tutkimusaineiston luottamuksellisuus pitää sisällään ne lupaukset ja sopimukset, jotka tehdään tutkittavien kanssa liittyen aineiston käyttöön. Luottamuksellisuuden kannalta tärkeintä on, että tutkimuksen toteuttaja käyttää saamaansa aineistoa ennalta sovitulla tavalla. Sähköisessä aineistonkeruussa tulee huomioida se, että tunnistetietoja, ovat vastaajan itsensä lomakkeelle antamien tietojen ohella myös vastaajan sähköpostiosoite. (Kuula 2006, 25, 88-90, 175.)

Ajatus etiikasta tehdä tietoisia ja perusteltuja ratkaisuja, tekee eettisen vastuun kaikkien tutkijoiden yhteiseksi. Jokainen tutkija tekee jatkuvasti ratkaisuja ja päätöksiä, jotka vaativat eettistä pohdintaa. Oleellinen taito on kyky nähdä eettiset kysymykset jokapäiväisessä tutkijantyössä läsnäolevina. Tätä kykyä tarvitaan eettisesti perusteltujen ratkaisujen tekoon. Kun eettinen kysymys on tunnistettu, tulee tutkijan löytää eettisesti perusteltu ratkaisu. (Clarkeburn & Mustajoki 20017, 26-27, 38.) Tietojen käsittelyssä ja julkaisussa keskeiseksi nousee luottamuksellisuus ja anonymiteetti. Tietojen käsittelyn periaatteena on se, että tutkittavien henkilöllisyyden paljastuminen tehdään mahdollisimman vaikeaksi. Eettisten ongelmien ja haasteiden tunnistamisen ja niiden välttäminen edellyttää tutkijalta ammattitaitoa ja ammattietiikkaa. Tutkijalta edellytetäänkin erityistä herkkyyttä havaita oman tutkimuksen ongelmakohdat. (Eskola & Suoranta 2008, 56-57, 59.)

Laadullisessa tutkimuksessa keskeistä on paikallinen selittäminen. Selitysmallin tulee olla pätevä suhteessa sen perustana olevaan empiiriseen aineistoon. Tutkimustulosta voidaan tarkastella esimerkkinä jostain muustakin kuin yksittäistapauksesta, mutta tuloksen yleisemmän merkityksen toteen näyttäminen on oma tehtävänsä. Laadullisen tutkimuksen yhteydessä yleistettävyydestä puhumisen sijaan tulisi puhua suhteuttamisesta. Suhteuttaminen pitää sisällään erittelyn siitä, miten osoittaa analyysin kertovan muusta kuin vain saadusta aineistosta. (Alasuutari 1999, 243-244, 251.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston koolla ei ole tutkimuksen onnistumisen kannalta välitöntä vaikutusta. Aineiston tehtävä on toimia ennen kaikkea tutkijan tukena, hänen muodostaessaan laajempaa ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä tai asiasta. Laadullisen aineiston kokoamisen ohella yhtä tärkeänä tutkimuksen näkökulmasta on tutkijan pyrkimys kehittää teoreettista herkkyyttä kohdeilmiöstä. Laadullinen aineisto on tutkijan näkökulmasta usein loppumaton, keskeistä onkin tällöin kyky rajata ja pyrkimys rakentaa aineistosta mahdollisimman eheä tulkinta. (Eskola & Suoranta 2008, 60-65.)

8 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä kappaleessa esittelen tutkimustulokseni. Sähköinen kyselylomake sisälsi 24 kysymystä. Kyselylomake oli puolistrukturoitu ja se sisälsi avoimien vastausten lisäksi skaaloihin perustuvia kysymyksiä sekä kysymyksiä vastaajien taustatietoihin liittyen (Liite 2). Kyselyyn vastasi 12 perheryhmäko-dissa työskentelevää ammattilaista. Seuraavaksi esittelen vastaajien taustatiedot kaaviomuodossa. Skaaloihin perustuvien kysymysten vastauksista lasketuista keskiarvoista olen koonnut taulukon, jonka avulla esittelen nämä tulokset. Avointen kysymysten vastaukset analysoin kategoria-analyysin keinoin. Laadullisen tutkimuksen painottuukin näiden avointen vastausten analyysiin. Alaluvusta 9.3 eteenpäin esittelen kategoria-analyysin tuloksena löytämiäni kategoriaryhmiä ja vastaajien näihin kysymyksiin tuottamia vastauksia suorina lainauksina.

8.1 Vastaajien taustatiedot

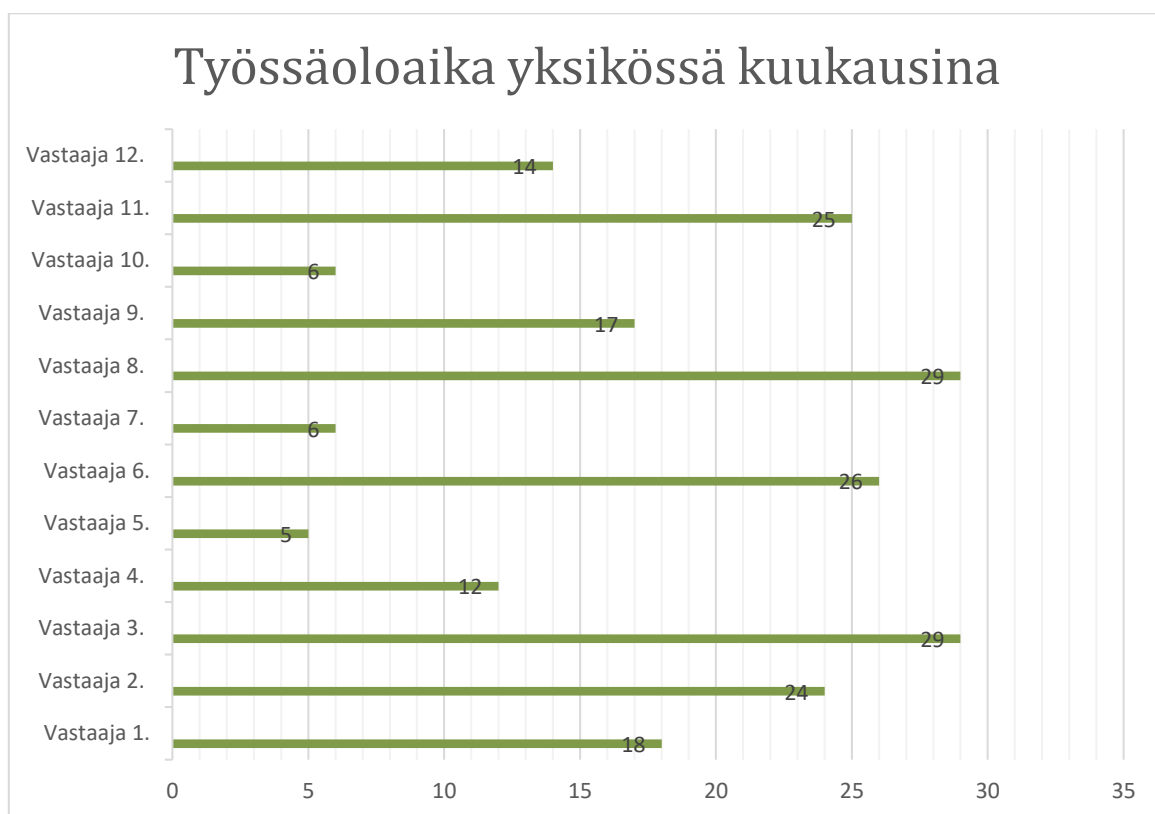
Kyselyn aluksi halusin selvittää vastaajan tehtävän yksikössä sekä sen, kuinka pitkään henkilö on työskennellyt kyseisessä yksikössä ja mikä hänen koulutustaustansa on. Käyn läpi vastaajien taustatiedot sekä skaaloihin perustuvien kysymysten (4-20) vastaukset esittäen ne seuraavaksi kaaviomuodossa.

Ensimmäisessä kysymyksessä kysyttiin vastaajien tehtävää yksikössä (kuvio 1).

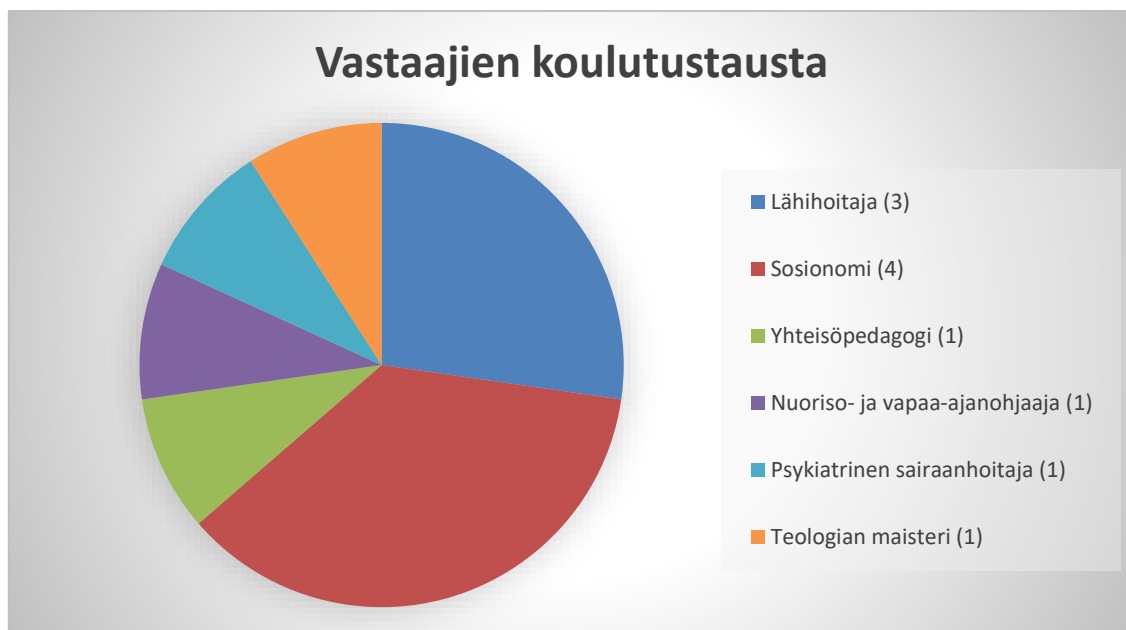
Vastaajista yksi oli perheryhmäkodin johtaja, kolme vastaavaa ohjaajaa ja kahdeksan (8) ohjaajan tehtävässä toimivaa henkilöä.

Toisessa kysymyksessä kysyttiin sitä, kuinka pitkään vastaaja oli työskennellyt yksikössä (kuvio 2).

Vastaajat olivat työskennelleet perheryhmäkodissa keskimäärin 17,6 kk, vaihteluvälin ollessa 5-29 kuukautta. Kyselyn toteuttamisen aikaan yksikkö oli ollut toiminnassa 29 kuukautta.

Kolmas kysymys käsitteli vastaajien koulutustausta (kuvio 3).

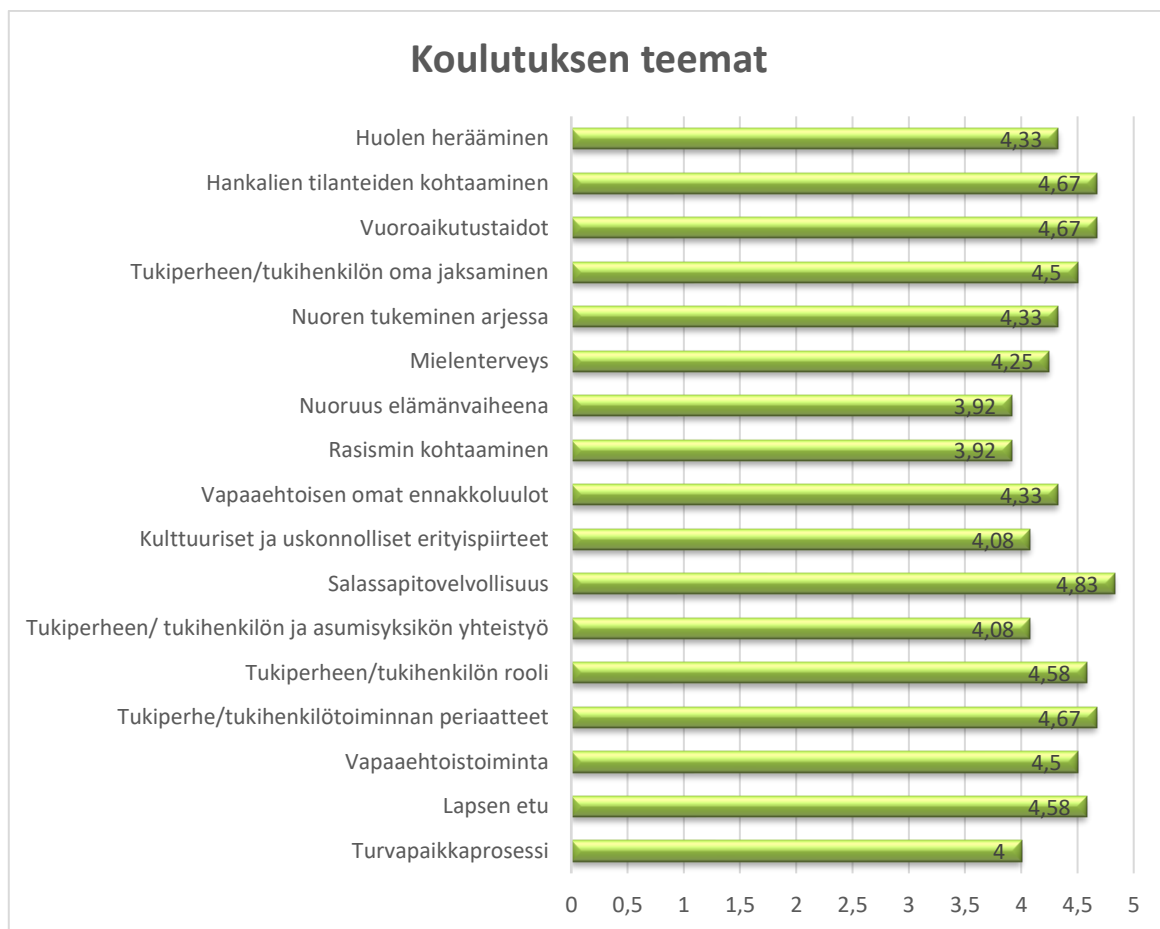

Vastaajista suurin osa (8) oli sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia. Kahdella vastaajista oli nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajan tutkinto, yksi oli yhteisöpedagogi ja yksi vastaajista oli teologian maisteri. Perheryhmäkotien henkilöstömitoitus ja tehtävään vaadittava koulutus vastaa suomalaisia lastensuojelulaitoksia. Yhtä nuorta kohti yksikössä tulee olla yksi hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluva aikuinen.

8.2 Skaaloihin perustuvien kysymysten analyysi

Skaaloihin perustuvat kysymykset käsittelivät vapaaehtoisten tukiperheiden ja tukihenkilöiden tehtävään läheisesti liittyvien teemojen tärkeyttä perheryhmäkodin henkilökunnan näkökulmasta. Teemat valikoituivat kyselyyn sen perusteella, että niiden pohjalta rakentuu Yhdessä matkalla-hankkeen vapaaehtoisten tukiperheiden ja tukihenkilöiden koulutus. Kysymysten avulla selvitin sitä, kuinka tärkeänä vapaaehtoisena toimimisen näkökulmasta on esimerkiksi saada tietoa turvapaikkaprosessista, salassapitovelvollisuudesta tai lapsen edusta. Skaaloihin perustuvat kysymykset määräytyivät kyselyyni pitkälti siitä syystä, että osalla henkilökunnasta on puutteellinen suomen kielen taito. Ajattelin skaaloihin perustuvien kysymysten mahdollistavan myös puutteellisen kielitaidon omaaville työntekijöille mahdollisuuden osallistua kyselyyn. Skaaloihin perustuvissa kysymyksissä vastaajat määrittivät eri teemojen tärkeyden asteikolla 1-5.

Koonti skaaloihin perustuneiden kysymysten vastauksista (Kuvio 4).

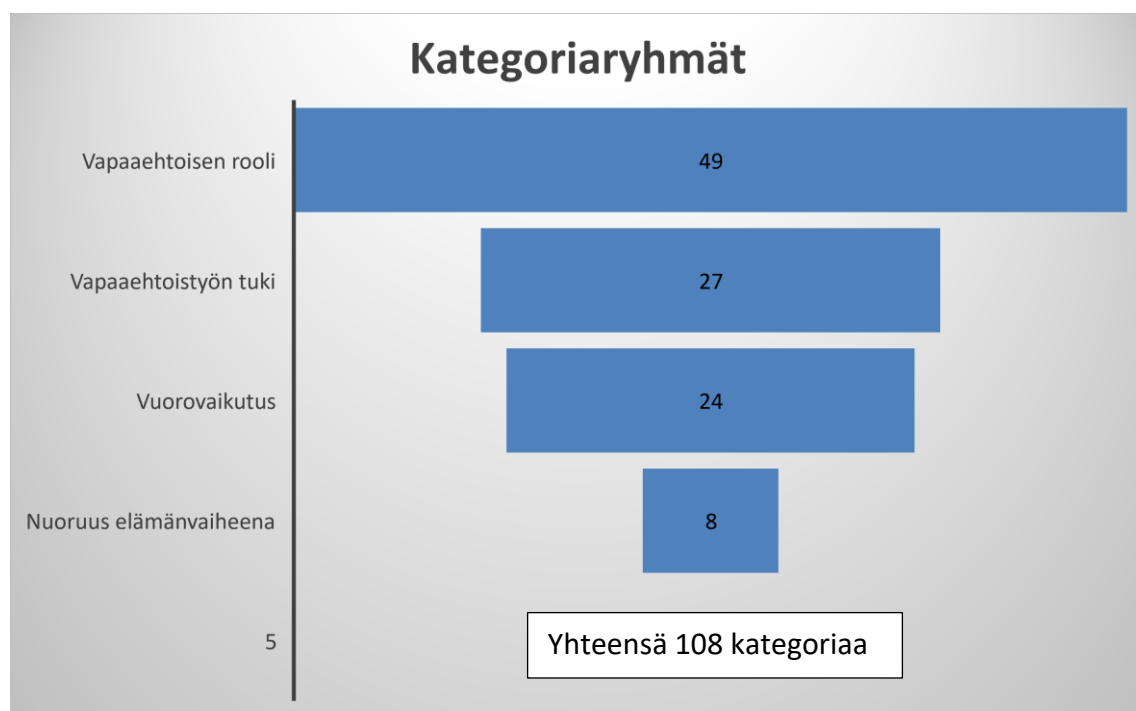
Salassapitovelvollisuus, tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan periaatteet, vuorovaikutus ja hankalien tilanteiden kohtaaminen olivat vastaajien mielestä neljä tärkeintä vapaaehtoiseen tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaan liittyvää teemaa. Tukiperheen tai tukihenkilön rooli ja lapsen etu nähtiin myös tärkeinä teemoina. Rasismien kohtaaminen ja nuoruus elämänvaiheena olivat puolestaan teemoja, jotka saivat vähiten pisteitä ja ne koettiin vähemmän tärkeäksi vapaaehtoisena tukiperheenä tai tukihenkilönä toimimisen näkökulmasta. Kaikki teemat saivat kuitenkin kyselyssä varsin korkean keskiarvon, josta voidaan päätellä vastaajien pitäneen kaikkia koulutuksen teemoja merkityksellisinä.

Skaaloihin perustuvien kysymysten vastaukset tukevat osaltaan myöhemmin tässä opinnäytetyössäni esitettävien kategoriaryhmien olemassaoloa.

8.3 Kyselyn avointen vastausten analyysi

Kategoria-analyysin tuloksena löysin aineistostani kaikkiaan 108 kategoriaa, joista muodostui neljä kategoriaryhmää. Alla olevassa taulukossa (Kuvio 5) on lueteltuna kategoriaryhmät ja se, kuinka monta kategoriaa kuhunkin ryhmään sijoittui.

Kategoriaryhmät (Kuvio 5)

8.3.1 Vapaaehtoisen rooli

Vastausten perusteella suurimmaksi kategoriaryhmäksi nousi vapaaehtoisen rooli. Vastaajat toivat esille ajatuksen siitä, että vapaaehtoisen on tärkeää ymmärtää oma roolinsa suhteessa asumisyksikköön, mutta myös suhteessa nuoren edustajaan. Mahdollista oman roolin ja toimivallan ylittämistä pidettiin haitallisena toimivan yhteistyön ja nuoren hyvinvoinnin näkökulmasta. Vapaaehtoisen roolin ymmärtämiseen liitettiin kiinteästi ajatus siitä, että vapaaehtoisella tulee olla kyky rajata omaa toimenkuvaa. Vapaaehtoisella tukiperheellä ja tukihenkilöllä tulee vastaajien mielestä olla selkeä ymmärrys siitä, mitä asioita heidän tehtävänsä kuuluu ja toisaalta mitkä asiat kuuluvat asumisyksikölle ja edustajalle. Vastuu arkipäivän hoito- ja kasvatustyöstä on asumisyksiköllä. Tukiperheen tai tukihenkilön toivottiin kääntyvän asumisyksikön henkilökunnan puoleen, mikäli

tukityössä tulee eteen tilanteita tai asioita, joita vapaaehtoinen ei voi yksin hoitaa tai jotka eivät kuulu hänen toimivaltansa piiriin.

Ymmärrystä, kykyä rajata ja pysyä toimenkuvassa.

Tukihenkilö ja tukiperhe pitää ymmärtää rajat nuoren kanssa työskentelyssä.

Ymmärtää esim. edustajan rooli ja sen suhde tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaan.

Roolitus- mikä kuuluu vapaaehtoiselle ja mikä huolehtivalle yksikölle.

Tukiperheen ja tukihenkilön tehtävässä vastaajat näkivät tärkeänä sen, että vapaaehtoinen on miettinyt ja työstänyt omia ennakkoluulojaan. Vapaaehtoisten toivottiin myös suhtautuvan tukityöhön avoimesti ja luottamuksellisesti. Vapaaehtoisella toivottiin olevan elämäkokemusta sekä kokemusta lasten ja nuorten kanssa toimimisesta. Vastaajat näkivät tärkeänä sen, että vapaaehtoistyön taustalla olevista motiiveista keskustellaan avoimesti osana vapaaehtoisten koulutusta. Osana tukiperhe- ja tukihenkilökoulutusta toivottiin myös pohdittavan sitä, kenen tarpeista lähtöisin tukityötä tehdään. Vapaaehtoistyön lähtökohtana oli vastaajien mielestä autettavan tarpeista lähtevä auttamistyö, ei vapaaehtoisen omat tarpeet. Vastaajat toivoivat vapaaehtoisilta ennen kaikkea osaamista olla auttajana ja tukena nuorten tarpeista käsin.

Osaamista olla auttajana ja tukena autettavan tarpeista lähtöisin, eikä omista tarpeista.

Vakaana aikuisena toimiminen. Omien tunteiden ja jaksamisen tunnistaminen

Ei rauhattomuutta.

Vastaajat esittivät myös ajatuksen siitä, että kaikki halukkaat eivät välttämättä ole sopivia vapaaehtoisen tukiperheen tai tukihenkilön rooliin. Vapaaehtoisten koulutuksessa tuleekin pyrkiä heidän näkemyksensä mukaan kartoittamaan ja löytämään juuri ne tehtävään sopivat vapaaehtoiset, ja toisaalta karsimaan vapaaehtoisista ne henkilöt, jotka eivät ole tehtävään sopivia.

Havaita myös ne, jotka eivät ole soveltuvia tukiperheiksi/tukihenkilöiksi.

Vapaaehtoisen tukiperheen ja tukihenkilön rooli tulee myös olla toimintaan osallistuvalla nuorella selvä. Nuoren tulee ymmärtää mikä on vapaaehtoisen rooli ja mitkä asiat puolestaan kuuluvat asumisyksikölle tai edustajalle. Vapaaehtoisen rooliin liittyen nousi esiin myös ajatus siitä, että vapaaehtoisella tulee olla kykyä ja halua rajata omaa toimenkuvansa, siten että hän pysyy niissä, vapaaehtoiselle tukiperheelle tai tukihenkilölle, määritellyn roolin rajoissa. Nuorella tulee olla ymmärrys siitä, että hänen ympärillään olevat aikuiset, niin vapaaehtoiset, kuin ammattilaisetkin, muodostavat yhdessä nuoren tukiverkon ja heidän yhteistyönsä ja toimiva kommunikaationsa on nuoren hyvinvoinnin ja kotoutumisen kannalta keskeistä.

Nuorille tarkat tiedot tukihenkilö ja tukiperhetoiminnasta.

Vastaajat pitivät luottamusta tärkeänä arvona tukisuhteessa. Luottamuksen tärkeyttä korostettiin suhteessa nuoreen, mutta myös suhteessa muihin nuoren ympärillä oleviin aikuisiin ja asumisyksikköön. Vastaajat toivoivat vapaaehtoisilta tukiperheiltä ja tukihenkilöiltä kokemusta lasten ja nuorten kanssa toimimisesta sekä elämäkokemusta. Vapaaehtoisen roolin näkökulmasta keskeisimmäksi tukiperheen ja tukihenkilön tehtäväksi vastaajat nostivat nuoren tukemisen arjessa, ajan antamisen ja mukavan yhteisen tekemisen.

Enemmän kiva tekemistä voi keksiä nuoren kanssa ja viettää vähintään kerran kuussa hauska aika nuoren kanssa. Voi olla pelaaminen tai matkailu.

8.3.2 Vapaaehtoistyön tuki

Vapaaehtoistyön tuki paljastui vastausten perusteella toiseksi suurimmaksi kategoriaryhmäksi. Toisten vapaaehtoisten antamaa vertaistukea pidettiin erittäin tärkeänä vapaaehtoistyössä jaksamisen näkökulmasta. Vapaaehtoistyön tukeen, ja tarvittaessa saatavilla olevaan apuun ja konsultaatioon, toivoi usea vastaaja kiinnitettävän erityistä huomiota. Vapaaehtoistyön organisointia pidettiin yleisesti hyvin tärkeänä. Seurannan tehtävä oli vastaajien mielestä keskeinen ja turvaa vapaaehtoisten jaksamista ja toisaalta on edellytys laadukkaalle vapaaehtoistyölle.

Seuranta. Työnohjausta ja tunteista puhumista.

Työnohjaus tarvittaessa, mahdollisuus pyytää apua erittäin matalalla kynnyksellä.

Tukiperheen tai tukihenkilön vahva tukeminen.

Vastaajat näkivät vapaaehtoisen roolin ymmärtämisen olevan keskeinen asia vapaaehtoistyössä jaksamisen näkökulmasta. Kun tukiperhe tai tukihenkilö ymmärtää oman työnsä rajat ja sen, että hän saa tarvittaessa tukea nuoren asumisyksiköltä, se auttaa jaksamaan tehtävässä. Arjen hoito- ja kasvatustyöstä vastaa asumisyksikkö ja edustajalla on oma tärkeä roolinsa nuoren asioiden hoidossa. Kaikissa nuorta koskevissa ongelmatilanteissa vapaaehtoinen voi kääntyä asumisyksikön puoleen. Tämä on vapaaehtoisen näkökulmasta tärkeä ymmärtää ja nähdä se voimavarana omalle jaksamiselle ja hyvinvoinnille.

Jos suhtautuu oikein tukihenkilörooliin ei tule ongelmaa. Tukihenkilö ei ole kasvattaja tai edustaja. Meillä perheryhmäkodissa on vastuu nuorista. Tukihenkilö viettää vapaa-aikaa nuoren kanssa kun hänelle sopii. Tukihenkilö voi ottaa yhteyttä ohjaajiin jos kokee, ettei joku tehtävä kuulu hänelle esim. nuorelta tulee toive saada apua työnhakuun, kela-asioiden selvittely, terveyteen liittyvät kysymykset, harrastukset yms. Näitä hoitaa ohjaaja/edustaja.

Vapaaehtoiset eivät saa työstään tukiperheenä tai tukihenkilönä palkkaa, joten työntekijät pitivät tärkeänä sitä, että vapaaehtoisia palkitaan tukityöstä mm. virkistystapahtumia järjestämällä. Vapaaehtoisille toivottiin aiheetonta palkitsemista tehdystä työstä kannustuksen ja motivoinnin muodossa.

Palkita heitä, mahdollisuus tavata toisiaan ja jakaa kokemuksia, mahdollisuus työnohjaukseen ja reflektioon, mahdollisuus virkistäytyä, motivointi.

Omien tunteiden ja jaksamisen tunnistamista pidettiin vapaaehtoistyössä tärkeänä. Vapaaehtoistyön tuen toivottiin olevan keskustelua ja tunteista puhumista. Vapaaehtoistyötä organisoivan tahon toivottiin tarjoavan vapaaehtoisille tilaisuuksia omien tunteidensa ja ajatustensa jakamiseen sekä reflektioon muiden samankaltaista vapaaehtoistyötä tekevien kanssa. Vapaaehtoisten koulutuksen toivottiin sisältävän luentojen lisäksi harjoituksia ja tehtäviä. Vapaaehtoisten toivottiin saavan tukea ja apua tarvittaessa hyvin matalalla kynnyksellä ja nopealla aikataululla.

Säännölliset vertaistapaamiset ja mahdollisuus konsultaatioon.

Yhteiset vertaispäivät sekä koulutukset ja virkistyspäivät. Jonkinlainen ”tarvittaessa tuki” esim. puhelinpalveluna.

Vastauksista kävi vahvasti ilmi, että perheryhmäkodin henkilökunta ymmärtää hyvin sen, kuinka vaativa vapaaehtoistyön muoto vapaaehtoinen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta on. Kaikki vastaajat toivat esiin vapaaehtoisten tarvitseman tuen tarpeen tavalla tai toisella. Vahvasti organisoitu ja tuettu vapaaehtoistyö nähtiin tärkeänä sekä nuoren hyvinvoinnin, että vapaaehtoisen oman jaksamisen näkökulmasta. Vapaaehtoistoimintaa ylläpitävän organisaation tehtävässä nähtiin keskeisenä tiivis yhteistyö vapaaehtoisten kanssa, sekä tarvittavan tuen järjestäminen.

8.3.3 Vuorovaikutus

Aineistosta oli löydettävissä paljon vuorovaikutukseen liittyviä asioita. Vuorovaikutus nousikin kolmanneksi kategoriaryhmäksi. Vuorovaikutusta nuoren ja vapaaehtoisen tukiperheen tai tukihenkilön välillä pidettiin tärkeänä, mutta myös korostettiin vuorovaikutuksen tärkeyttä suhteessa nuoren asumisyksikköön. Vuorovaikutuksen avoimuus ja läpinäkyvyys suhteessa asumisyksikköön ja yhteistyöhön nuoren omaohjaajan ja asumisyksikön henkilökunnan kanssa koettiin olevan yhteistyön onnistumisen kannalta olennaista. Vastaajat korostivat myös vapaaehtoisen ja nuoren välisen vuorovaikutuksen avoimuutta. Ihmisenä-ihmiselle periaate nähtiin tärkeänä vuorovaikutussuhteen onnistumisen kannalta. Periaate pitää sisälleen ajatuksen vastavuoroisuudesta. Tukisuhde ei siis perustu yksinomaan tukija -tuettava asetelmalle, vaan siinä nähtiin myös elementtejä, joiden perusteella nuoren ja vapaaehtoisen suhde voidaan ajatella olevan myös yhdenvertainen ja vastavuoroinen ihmissuhde.

Ihmisenä-ihmiselle-periaate.

Avoimuutta ja tuen antamista.

Osaamista ihmisten kohtaamiseen.

Hyvät vuorovaikutustaidot.

Muutamassa vastauksessa korostui ajatus siitä, että vapaaehtoinen tukiperhe tai tukihenkilötoiminta voi tarjota turvapaikanhakijataustaiselle nuorelle uusia ja kivoja kokemuksia, mitä nuori ei mahdollisesti muuten perheryhmäkodin arjessa tulisi kokemaan. Tukiperhe tai tukihenkilö nähtiin siis jonkinlaisena ekstrana nuoren arjessa, elämysten ja kokemusten mahdollistajana.

Enemmän kiva tekemistä voi keksiä nuoren kanssa ja viettää vähintään kerran kuussa hauska aika nuoren kanssa. Voi olla pelaaminen tai matkailu.

Osa vastaajista korosti nuoren kulttuurin tuntemusta hyvän vuorovaikutuksen mahdollistajana, kun taas osa vastaajista oli sitä mieltä, että avoimuus ja moninaisuutta arvostava ilmapiiri vuorovaikutuksessa nuoren kanssa on riittävä. Yksi vastaajista nosti esiin myös traumataustaisten nuorten tunne-elämään ja käyttäytymiseen vaikuttavien asioiden ymmärtämisen tärkeyden vuorovaikutustilanteissa nuoren kanssa. Kulttuuri- ja käytöstapatuntemus turvapaikanhakijan kotimaasta sekä tieto Lähi-idän tilanteesta olivat muutaman vastaajan mielestä tarpeellisia tietoja vuorovaikutuksen onnistumisen kannalta. Aikaisempi kokemus muusta kulttuurista tulleista alaikäisistä koettiin myös tarpeellisena. Aiemman tiedon ajateltiin auttavan vapaaehtoista kohtaamaan nuoren kulttuurisensitiivisesti ja arvostavasti. Vastaajat toivat esiin sen, että vuorovaikutuksen näkökulmasta ei ole merkityksellistä tietää nuoren taustasta, vaan nuori voi itse kertoa halutessaan itsestään. Nuorten taustalla viitattiin tässä kohtaa lapsuuden ja Suomeen tulomatkan aikaisin tapahtumiin sekä mahdollisesti nuoren kokemiin traumaattisiin tapahtumiin.

Tietoa kulttuurin ja uskonnon erityispiirteistä, hyvät vuorovaikutustaidot.

Kulttuuri- ja käytöstapatuntemusta turvapaikanhakijan kohdemaasta.

Ilman luottamusta ei tule mitään. Nuorilla on raskaat taustat mutta hyvää aloittaa puhtaalta pöydältä uuden tukihenkilön kanssa. Ei ole pakko tietää nuoren taustoja. Nuori kertoo itse tarvittaessa.

Vuorovaikutuksen näkökulmasta vastaajat näkivät tärkeänä sen, että vapaaehtoinen kohtaa omat ennakkoluulonsa rohkeasti. Yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen toivottiin avoimuutta ja läpinäkyvyyttä. Vastaajat toivoivat vapaaehtoiselta tukiperheeltä tai tukihenkilöltä kykyä ja taitoa kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen. Vuorovaikutuksessa nähtiin tärkeänä aito läsnäolo ja tilan antaminen nuorelle. Vuorovaikutussuhteen luomisen ja nuoren yksityisyyden suojaamisen näkökulmasta vastaajat pitivät tärkeänä sitä, että vapaaehtoinen ymmärtää salassapidon merkityksen.

Osaamista ihmisten kohtaamiseen, osaamista kuunnella ja olla aidosti läsnä.

Salassapitovelvollisuus selkeiksi uusille tukiperheille.

Vastaajien mielestä missä tahansa vuorovaikutustilanteessa on mahdollista, että kulttuuriset erot voivat aiheuttaa ristiriitoja ja tästä syystä on olennaista kohdata vapaaehtoisena omat ennakkoluulonsa rohkeasti. Kulttuuriset ja uskonnolliset erityispiirteet saattavat tuoda vuorovaikutukseen haasteita vastaajien mielestä. Aikaisempi kokemus muista kulttuureista tulleista nuorista sekä hyvät vuorovaikutustaidot koettiin tärkeänä vuorovaikutuksen onnistumisen näkökulmasta. Toisaalta osa vastaajista toi esiin ajatuksen siitä, että ”ihmisenä-ihmiselle” periaate ja tavallisen ihmisen taidot, ovat vuorovaikutuksessa nuoren kanssa riittävät. Kohtaamista nuorten kanssa pidettiin sensitiivisenä tilanteena, joka vaatii vapaaehtoiselta herkkyyttä ja arvostavaa suhtautumista nuoreen. Toisaalta vuorovaikutuksessa nähtiin olennaisena osaaminen ja tieto, toisaalta taas kyky ja halu asettua vuorovaikutukseen nuoren kanssa.

8.3.4 Nuoruus elämänvaiheena

Neljäs kategoriaryhmä on nuoruus elämänvaiheena. Vastaajat kokivat, että vapaaehtoisten tukiperheiden ja tukihenkilöiden tulee ymmärtää nuoruus elämänvaiheena, johon liittyy paljon nuoren kasvuun ja kehitykseen liittyvää haastetta. Vastaajat näkivät nuoruuden haastavana kehitysvaiheena, ilman maahanmuuttoa ja pakolaisuuteen liittyviä erityiskysymyksiäkin. Vapaaehtoisten toivottiin näkevän nuoret ennen kaikkea nuorina, ei turvapaikanhakijataustasta käsin. Monet nuorten haasteista nähtiin olevan osa nuoreksi ja aikuiseksi kasvamisen prosessia, eivät seurausta nuorten haasteellisista ja mahdollisesti traumaattisista kokemuksista.

Vastaajat toivat esiin vapaaehtoisen aidon halun ja kiinnostuksen toimia nuoren kanssa. Nuoruus nähtiin monisyisenä prosessina, josta vapaaehtoisilla olisi hyvä olla ainakin jonkin verran tietoa. Nuoruus kehitysvaiheena nähtiin kuitenkin hyvinkin samankaltaisena nuoren kulttuuritaustasta riippumatta. Nuorten ajateltiin käyvän läpi samanlaisia asioita ja vaiheita siitä riippumatta ovatko he turvapaikanhakijataustaisia tai kanta-suomalaisia nuoria.

Aito kiinnostus nuoren elämästä.

Ymmärrys nuorten maailmasta tänä päivänä, seksuaalisuus teinien elämässä.

Tietoa erilaisista prosesseista, joita nuori käy läpi.

Turvapaikanhakijataustaisten nuorten nuoruus nähtiin pääsääntöisesti prosessina, jossa suhteessa kantaväestön nuoriin on enemmän yhdistäviä, kuin erottavia tekijöitä. Nuorten tarpeiden ja toiveiden nähtiin olevan

hyvin samankaltaisia kulttuurista tai uskonnollisesta alkuperästä riippumatta. Yksin maahan tulleiden nuorten kuvattiin olevan ihan tavallisia nuoria, joita kiinnostaa samanlaiset asiat, kuin saman ikäisiä kanta-suomalaisia nuoria.

Perheryhmäkodin nuoret ovat ihan tavalliset pojat. Heitä kiinnostaa samat asiat kun kanta suomalaisia nuoria. Mutta tarvitsevat enemmän tukea kun jäivät yksin Suomessa.

Vastaajat toivoivat myös, että vapaaehtoisilla tukiperheillä ja tukihenkilöillä olisi omia lapsia ja sitä kautta omakohtaista kasvatuskokemusta ja kykyä nuoren kasvun ja kehityksen tukemiseen. Kaksi vastaajista toivoi vapaaehtoisella olevan lisäksi kokemusta ja osaamista lastensuojelusta ja varhaiskasvatuksesta. Nuorten seksuaalisuus ja siihen liittyvä tieto ja osaaminen nousi myös esiin vastausten perusteella. Vapaaehtoisella toivottiin olevan ymmärrystä nuorten elämästä tässä ajassa ja suomalaisessa yhteiskunnassa.

Jonkinlainen kokemus lapsista/nuorista (omia lapsia/työkokemusta lapsi- ja nuorisotyöstä).

Ymmärrys nuorten maailmasta tänä päivänä, seksuaalisuus nuorten elämässä.

Elämän kokemusta.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa esittelen tutkimustuloksiani ja peilaan niitä aikaisempaan tutkimukseen. Tutkimukseni avointen kysymysten analysointi tuotti neljä kategoriaryhmää. Vapaaehtoisen rooli nousi vastausten valossa tärkeimmäksi kategoriaryhmäksi. Vapaaehtoisen roolissa nähtiin keskeisenä omassa vapaaehtoisen roolissa pysyminen sekä muiden nuoren elämässä olevien aikuisten roolien hahmottaminen. Vapaaehtoiselta toivottiin kykyä ja halua rajata omaa rooliaan tarvittaessa. Yhteistyön onnistumisen kannalta nähtiin olennaisena se, että vapaaehtoinen osaa tarvittaessa hakea tukea asumisyksikön henkilökunnalta, jos hänelle nousee huoli nuoren hyvinvoinnista. Toiseksi suurin kategoriaryhmä oli vapaaehtoistyön tuki. Kaikki kyselyyn vastanneet perheryhmäkodin työntekijät näkivät vahvasti organisoidun ja tuetun vapaaehtoistyön olevan nuorten hyvinvoinnin ja kotoutumisen kannalta keskeistä. Vapaaehtoistoimintaa organisoivalta taholta toivottiin kykyä ja herkkyyttä tunnistaa vapaaehtoisten tuen tarpeita ja tarjota mahdollisuuksia vertaistukeen ja ammattimaiseen tukeen, työohjauksen ja konsultaation keinoin.

Kolmas kategoriaryhmä, oli saamieni vastausten perusteella, vuorovaikutus. Vapaaehtoisilta tukiperheiltä ja tukihenkilöiltä toivottiin osaamista nuorten kohtaamisessa ja toisaalta tietoa, joka auttaa nuorten kulttuurisensitiivisessä ja arvostavassa kohtaamisessa. Toisaalta osa vastaajista nosti esiin ajatuksen siitä, että tavallisen ihmisen taidot riittävät vuorovaikutuksessa nuoren kanssa. Vuorovaikutuksessa keskeistä ajateltiin olevan ihmiseltä-ihmiselle periaate, aito halu ja kiinnostus kohdata nuori. Neljäntenä ja viimeisenä kategoriaryhmänä aineistostani oli löydettävissä nuoruus elämänvaiheena. Nuoruuteen nähtiin liittyvän paljon asioita ja erilaisia kehitystehtäviä, jotka nähtiin olevan riippumattomia nuoren kulttuurisesta, uskonnollisesta tai muusta taustasta. Nuorten ajateltiin ennen kaikkea olevan nuoria, heitä ei haluta määritellä taustasta tai heidän kokemuksistaan käsin. Toisaalta vastaajat toivat esiin ajatuksen siitä, että kulttuuriset erot saattavat aiheuttaa vuorovaikutuksessa myös haasteita ja ristiriitajakin. Tämän vuoksi vapaaehtoisilta toivottiin tietoa ja osaamista eri kulttuureista, uskonnoista ja esimerkiksi Lähi-idän tilanteesta.

Vapaaehtoistoiminnan palkitsevuuden ja sitoutumisen voidaan katsoa juontuvan vapaaehtoisten tukihenkilöiden arvomaailmasta. Auttaminen on valtaosalle vapaaehtoisista arvo sinänsä ja tehtävän vapaaehtoistyön lähtökohta. Kokemus siitä, että voi auttaa, palkitsee ja sitouttaa vapaaehtoisia jatkamaan toiminnassa. (Utti 2009, 101.) Vapaaehtoisen sisäisen motivaation tukeminen ja vahvistaminen erilaisilla tukimuodoilla on tärkeää. Kyselyni perusteella voin todeta perheryhmäkodin työntekijöiden ymmärtävän ja tunnustavan vapaaehtoisen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan haastavana vapaaehtoistyön muotona. Vapaaehtoisten työn tukemisen tärkeys nousi esiin kaikkien vastaajien kohdalla. Vapaaehtoisten toivottiin saavan vertaistuen lisäksi ammatillista tukea työhönsä. Vapaaehtoistyössä jaksamisen näkökulmasta nousi keskeiseksi myös vapaaehtoisten palkitseminen ja virkistystoiminnan järjestäminen. Vapaaehtoistoimintaa järjestävän organisaation tehtävä laadukkaana vapaaehtoistyön mahdollistajana nähtiin tärkeänä.

Kyselyyni vastanneet ammattilaiset toivat esiin sen toiveen, että vapaaehtoiset tukiperheet ja tukihenkilöt näkevät nuoret ennen kaikkea nuorina, jotka käyvät läpi nuoruuteen liittyviä kehitystehtäviä. Kaikki nuorten haasteet eivät selity nuorten taustalla tai vaikeilla kokemuksilla. Nuoruuteen ja nuoren kasvuun ja kehitykseen itsessään liittyy paljon haasteita. Vapaaehtoisilla toivottiin olevan ymmärrystä nuoruudesta elämänvaiheena ja siihen liittyvistä prosesseista. Tiedon avulla vapaaehtoisten ajateltiin osaavan tukea nuorta paremmin ja toisaalta osaavan hakea tukea ja apua, jos nuoren hyvinvointiin liittyen nousee erityistä huolta.

Ylinäkyvyys ja toisaalla näkymättömyys kolhivat yksin maahan tulleiden nuorten inhimillisyyden tunnetta. Sensaatiomainen uutisointi ja toisaalta nuorten vaiettu arki, leimaavat yksin maahan tulleita nuoria koskevaa julkista keskustelua. Leimat luovat todellisuutta ja identiteettiä näille

nuorille. Ketään ei saisi nähdä yksinomaan uhrina, vaan kaikilla tulisi olla oikeus nuoruuteen ja toimijuuteen. Uhri-kategoria riistää nuorilta toimijuuden. Nuoruus ei saisi ohentua yksinomaan odottamiseksi, epävarmuudeksi, vaikenemiseksi ja ihmissuhteiden katkeamiseksi. Yksin maahan tulleille nuorille tulisi luoda toivoa tilanteessa, jossa on paljon toivottomuuden elementtejä. (Suurpää 2018.)

Kyselyyni vastanneet ammattilaiset toivat esiin vapaaehtoisen tukiperheen ja tukihenkilön merkityksen arkisessa kanssakäymisessä tapahtuvan tukemisen mahdollistajana. Vapaaehtoisten ajateltiin tarjoavan nuorille kokemuksia ja mukavaa yhdessäoloa, mutta myös tärkeää psykososiaalista tukea. Vuorovaikutussuhteen ajateltiin parhaimmillaan mahdollistavan nuorille kokemuksia, joita he eivät muuten saisi osana ammatillista hoivaa ja kasvatusta perheryhmäkodissa. Arjessa tapahtuvan rinnalla kulkemisen keinoin nuoret saavat tukea ja konkreettista apua kotoutumisessaan sekä rakennuspalikoita hyvinvointinsa ja kasvunsa tueksi. Vapaaehtoinen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta voi tuoda uutta merkitystä nuoren elämään ja uskoa tulevaisuuteen.

Turvapaikkaprosessiin liittyvä epävarmuus tulevaisuudesta ja välitilassa eläminen asettavat luottamuksen rakentumiselle asumisyksikön arjessa lisähaasteita. Luottamuksen rakentuminen on hauras prosessi, joka perustuu ennen kaikkea vuorovaikutukseen. Työntekijät ja nuoret tarvitsevat vuorovaikutussuhteen luomiseen aikaa, jota ei aina välttämättä ole riittävästi. (Hallinen 2017, 63.) Luottamuksen rakentuminen vapaaehtoisen tukiperheen tai tukihenkilön ja nuoren välille nähtiin tekemäni kyselyn perusteella keskeisenä tukisuhteen onnistumisen kannalta. Vastaajien mielestä luottamus liittyy kiinteästi vuorovaikutukseen ja ilman luottamusta, aito vuorovaikutus ja kohtaaminen ei ole mahdollista. Vuorovaikutuksessa nähtiin keskeisenä osin vapaaehtoisen henkilökohtainen kyky ja taito kohdata nuori ja toisaalta kyky oppia uutta ja kehittyä vuorovaikutuksessa.

Asumisyksikön arjessa henkilökohtaisen ajan ja aidon vuorovaikutussuhteen luominen on haaste. Ammattimainen hoiva ei missään tilanteessa voi korvata perheen antamaa tukea. Yksin maahan tulleet nuoret tarvitsevat paljon tukea kotoutumisensa matkalla, he tarvitsevat rinnalla kulkijoita ja pitkäkestoista tukea itsenäistymisensä matkalla. Nuorten saama institutionaalinen hoiva ja huolenpito ei tarjoa nuorille riittävästi psykososiaalista tukea. Turjanmaan (2017,73-75) mukaan yksin maahan saapuneet nuoret ovat monellakin mittarilla selviytyjiä. He ovat kulkeneet pitkän ja vaarallisen matkan Suomeen. Heidät tulee nähdä kuitenkin ennen kaikkea lapsina ja nuorina, jotka ovat erityisen haavoittuvassa asemassa ja erityisen suojelun tarpeessa. Yksin maahan tulneiden nuorten elämää varjostavat epävarmuus ja sosiaalisen tuen riittämättömyys.

Nuoret tarvitsevat ammatillisen hoivan tueksi sosiaalisia suhteita ja arjessa tapahtuvaa psykososiaalista tukea. Tätä tukea voivat vapaaehtoiset tukiperheet ja tukihenkilöt tarjota näille nuorille. Tukiperheen tai tukihenkilön

tuki voi parhaimmillaan olla pitkäkestoista rinnalla kulkemista. Tekemäni kyselyn perusteella vapaaehtoinen tukiperhe- ja tukihenkilötyö näyttäytyi ammattilaisten silmin vaativana ja erityistä osaamista vaativana vapaaehtoistyön muotona. Ammatillaiset edellyttivät vapaaehtoisilta paljon osaamista, kykyä rajata ja vahvoja vuorovaikutustaitoja. Toisaalta osa vastaajista korosti ajatusta siitä, että tavallisen ihmisen taidot ja ihmisenä-ihmiselle periaate riittää. Vapaaehtoisilta toivottiin ymmärrystä ja halua tukea nuoria pitkäkestoisesti. Suurin osa vastaajista näki vapaaehtoistyön tukemisen olevan keskeinen ja tärkeä osa vaativaa vapaaehtoistyötä. Laadukkaan vapaaehtoistyön toteuttamisen näkökulmasta vapaaehtoisille toivottiin erilaisia mahdollisuuksia tukeen ja ohjaukseen sekä vertaistapaamisia.

Maahanmuuttajataustaisilla nuorilla on Suomessa usein enemmän kave-reita maahanmuuttajataustaisista nuorista, mikä on ymmärrettävää ajatellen nuorten identiteettiä, yhteenkuuluvuuden tunnetta ja mahdollisia syrjintäkokemuksia. Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että suomalaistaustaisten ja ulkomaalaistaustaisten nuorten keskinäisiä kohtaamisia voidaan edistää ohjatun toiminnan keinoin. Koululla on tässä keskeinen tehtävä. Valitettavasti koulumaailmassa nuorten kaveripiirit eivät nykyisellään useinkaan sekoitu ja valmistavan luokan oppilaat opiskelevat usein erillään muista. Äskettäin Suomeen tulleilla nuorilla on koulun arjessa usein niukasti tilaisuuksia tutustua koulun muihin oppilaisiin. (Turjanmaa 2017, 73, 75.)

Turvapaikanhakijataustaiset ja kanta-suomalaiset nuoret eivät onnistu rakentamaan syviä ja luottamuksellisia ystävyysuhteita helposti. Osaltaan ystävyysuhteiden solmimista saattaa vaikeuttaa kielitaito ja yhteiskunnan jyrkät arvot. (Nuorisobarometri 2014, 80-82.) Erityisesti koulujen vastuuta nuorten kaverisuhteiden tukemisessa ja luonnollisen kanssakäymisen mahdollistajana tulisi korostaa. Yksin maahan saapuneiden nuorten arjessa korostuu vertaisten merkitys. Yhdessä toisten nuorten kanssa tehdään asioita ja vietetään vapaa-aikaa. Useimmat nuoret pitävät asumisyksikköä kotinaan, vaikka siihen liittyykin vaikeita ja puuttuviakin sosiaalisia suhteita. Nuorten yksinäisyys liittyy myös yhteisöihin ja ympäröivään yhteiskuntaan. Ympäröivän yhteiskunnan rakenteet ja olosuhteet voivat vahvistaa nuorten toimijuutta yhteiskunnassa ja eri yhteisöissä. Toimijuuden vahvistaminen on olennaista yksinäisyyden tunteen vähenemisen kannalta. Toimijuuden kautta nuoren ei tarvitse kokea jääneensä yksin uudessa maassa ja yhteiskunnassa. (Kauko 2015, 43.)

Vapaaehtoinen tukiperhe ja tukihenkilötoiminta mahdollistaa parhaimmillaan yksin maahan saapuneille nuorille sosiaalisia suhteita, niin aikuisia kuin lapsiakin. Tukiperheen tai tukihenkilön kautta turvapaikanhakijataustaisen nuori pääsee mahdollisesti osaksi laajempaa perhettä, sukua ja yhteisöä. Sosiaalinen kanssakäyminen mahdollistuu luonnollisissa ympäristöissä ja vapaaehtoisen tukemana. Sosiaalisten suhteiden mahdollistaminen vapaaehtoisen tukiperhe ja tukihenkilötoiminnan keinoin vahvistaa yksin maahan saapuneiden nuorten toimijuutta ja poistaa yksinäisyyttä.

Tutkimukseeni vastanneet ammattilaiset toivat esiin vapaaehtoistyön mahdollisuudet arjessa tapahtuvan tuen mahdollistajana. Vapaaehtoisilla tukiperheillä ja tukihenkilöillä koettiin olevan paljon annettavaa yksin maahan saapuneille nuorille.

Lastenpsykiatrian erikoislääkäri Janna Rantalan puheenvuoro Valtakunnallisilla lastensuojelupäivillä Turussa syyskuussa 2018, nosti mieleeni paljon ajatuksia vapaaehtoisen tukiperhe ja tukihenkilötoiminnan mahdollisuuksista nuoren arjen vakauttamisen mahdollistajana. Rantalan puheenvuoro koski laajemminkin traumatisoituneen nuoren arjen vakauttamista, mutta alla oleva suora lainaus sopii mielestäni hyvin kuvaamaan myös vapaaehtoisen tukityön mahdollisuuksia turvapaikanhakijataustaisten nuorten tukemisessä.

”Kaikkea ei voi kestää, mutta voimme kantaa sitä hetken yhdessä – tässä ja nyt” (Rantala 2018).

Menneisyyden tapahtumia ei voi kukaan näiden nuorten kohdalla pyyhkiä pois ja kaikkea ei voi kukaan meistä kestää. Keskeistä on kuitenkin se, että matkaa voidaan tehdä rinnakkain ja taakkaa kantaa hetki yhdessä. Tulevaisuudesta emme voi tietää. On vain tämä hetki, jossa on mahdollisuus tehdä paljon-rinnalla kulkien. Toivon ilmapiirin luominen ja sen ylläpitäminen on yksin tulleiden nuorten tukemisessa tärkeää. Se ei tarkoita sitä, että luvataan liikaa tai asioita, joiden toteutumisesta ei voida olla varmoja tai joihin ei voida itse vaikuttaa. Toivon ilmapiiri voi olla tukisuhteessa sitä, että nuori saa tunteen siitä, että vapaaehtoinen seisoo hänen rinnallaan ja kuulee häntä. Nuori voi kääntyä vapaaehtoisen puoleen tunteineen, toiveineen ja pelkoineen. Jo ajatus ja tieto siitä, että toinen kulkee rinnalla ja välittää, voi itsessään synnyttää nuorena toiveikkautta ja uskoa tulevaan.

Yhteiset Lapsemme ry:n kehittämän tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan juuret ovat lastensuojelun tukihenkilötoiminnassa. Valtakunnallisena lastensuojelujärjestönä Yhteiset Lapsemme ry:ssä on haluttu lähteä kehittämään tälle erityisen haavoittuvassa asemassa olevalle kohderyhmälle vahvasti tuettua ja organisoitua vapaaehtoistoimintaa. Yhdessä matkalla-hankkeessa syntyy vuoteen 2020 mennessä valtakunnallinen malli vapaaehtoisen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan järjestämiseen. Yhdessä matkalla-hankkeessa tehdään näkyväksi vapaaehtoisen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan hyviä käytäntöjä sekä vapaaehtoisten ja toimintaan osallistuvien nuorten kokemuksia.

Yksin maahan tulleiden nuorten hyvinvoinnin riskitekijöinä ovat pakolaisuus, perheestä erossa oleminen ja mahdolliset traumaattiset kokemukset. Arjen haasteena suomalaisessa yhteiskunnassa on usein yksinäisyys ja sosiaalisen verkoston vähäisyys sekä arjessa tapahtuvan sosiaalisen tuen riittämättömyys. Jokaisella lapsella tulisi olla oikeus perheeseen ja siihen tukeen ja välittämiseen, mitä perhe voi lapselle parhaimmillaan antaa. Kansallinen lainsäädäntömme on valitettavasti tehnyt tästä oikeudesta

yksin maahan tulleiden nuorten kohdalla lähes mahdotonta. Yksin maahan tulleet lapset ovat monessakin suhteessa eriarvoisessa asemassa yhteiskunnassamme, eivät yksinomaan sen vuoksi, että heillä ei ole mahdollisuutta perheeseen. Vapaaehtoisen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan avulla on mahdollisuus luoda näille erityisen haavoittuvassa asemassa oleville lapsille ja nuorille perheyhteisö, pysyviä ihmissuhteita ja vakauttavia kokemuksia. Tukiperheen tai tukihenkilön avulla maahanmuuttajanuori oppii kieltä ja kulttuuria, tapoja ja tottumuksia. Nuori saa kokemuksen suomalaisen yhteiskuntaan kuulumisesta, mikä edistää osaltaan nuoren hyvinvointia, kotoutumista ja ehkäisee syrjäytymistä.

10 POHDINTA

Globaalia muuttoliikettä pitäisi ennen kaikkea miettiä lapsi- ja nuorisopoliittisena kysymyksenä. Kolmasosa vuonna 2016 turvapaikkaa Euroopassa hakeneista oli alle 18 vuotiaita. (Suurpää 2018.) Tämä liikkuvan väestön ja pakolaisuuden tunnuspiirre kuitenkin usein unohtuu kansallisessa keskustelussamme. Yksin maahan saapuneet turvapaikanhakija- ja pakolaislapset tarvitsevat kasvunsa ja kehityksensä tueksi erityistä tukea. Lasten tuen tarve ja toisaalta ammattimaiseen hoivaan perustuvan kasvatuksen haasteet tunnistetaan laajasti. Nuorten kanssa työtä tekevät ammattilaiset tunnistavat hyvin nuorten sosiaalisten suhteiden ja arjen psykososiaalisen tuen tarpeen. Nuoret itse tuovat esiin myös haasteet sosiaalisten suhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä.

Suomessa tulisi keskittyä keskusteluun siitä, kuinka yksin tulleiden kuulumisen tunnetta ja sosiaalisia siteitä voitaisiin tukea arjessa. Suomessa tulisi kehittää yksin tulleiden perhesijoituksia ja ystävä- ja tukiperhetoimintaa. Perheyhteyden mahdollistaminen näille nuorille voisi merkittävästi tukea nuorten kuulumisuuden tunnetta ja vähentää puolestaan henkistä, sosiaalista ja maantieteellistä irrallisuuden tunnetta. (Kuusisto-Arponen 2016, 109.) Yksin maahan tulleiden lasten ja nuorten kotoutuminen ei voi toteutua sosiaalisessa tyhjiössä, vain vertaisten tuen turvin. Yksin maahan tulleiden nuorten yhteisö muodostaa nuorille tärkeän verkoston, mutta se ei yksin riitä. Yksin maahan saapuneet nuoret tarvitsevat laajempia sosiaalisia verkostoja- aikuisia ja ikätovereita, jotka kulkevat rinnalla.

Useassa Euroopan maassa yksin maahan tulleiden nuorten asuminen on järjestytty isolta osin perhesijoituksina. Naapurimaassamme Ruotsissa sekä Alankomaissa perhehoito on vakiintunut tapa järjestää yksin maahan tulleiden nuorten asuminen. Suomessa ollaan vasta heräämässä tähän vaihtoehtoon ja joitain kymmeniä nuoria on valtakunnan tasolla jo sijoitetukin asumaan perheisiin. Pelastakaa Lapset ry kehittää perhesijoituksen työmallia, yksin maahan saapuneiden nuorten yhtenä asumisen

ratkaisuna. Perhehoito kotouttaa -hankkeessa etsitään sijaisperheiksi kanta-suomalaisia mutta, myös maahanmuuttajaperheitä, esimerkiksi samoista kieli- ja kulttuuriryhmistä kuin mistä perhettä toivovat lapsetkin ovat. Hankkeen kokemukset perhesijoituksista, samoin kuin eurooppalaiset kokemukset laajemminkin, ovat hyvin positiivisia. Perhesijoitukset pitäisikin nähdä todellisena vaihtoehtona yksin maahan saapuneiden nuorten asumisen järjestämisessä.

Uudistuva kotoutumislaki on parasta aikaa eduskunnan käsittelyssä. Lakiin esitetään muutoksia, jotka koskevat myös yksin maahan saapuneita lapsia ja nuoria. Uudistuksissa on myös viittaus perhehoitolakiin. Toteutuessaan uusi kotoutumislaki toisi mukanaan oikeuden entistä yhdenvertaisempiin palveluihin yksin maahan saapuneille lapsille ja nuorille, myös perhehoidon osalta. Lakiuudistus sisältää myös jälkihuollon kehittämisen ja järjestämisvelvollisuuden, sekä 18-20 vuotiaiden mahdollisuuden tuettuun asumiseen, mikäli nuorella on tuen tarvetta hänen täytettyään 18 vuotta. (Bruun 2018.)

Mannisen (2012, 83-84) Pro gradu-tutkimuksen mukaan Kanadan kokemukset yksin maahan tulleiden nuorten perhesijoituksista ovat positiivisia. Perhesijoituksen vahvuutena pidetään kodinomaisuuden ohella pitkäaikaisuutta. Suomessa tulisi Mannisen mukaan kiinnittää enemmän huomiota lasten pysyvien ihmissuhteiden tarpeeseen ja lapsen mahdollisuuteen juurtua jonnekin. Jos Suomessa lähdettäisiin kehittämään laajamittaisemmin sijaisperheiden käyttöä alaikäisten yksin maahan saapuneiden turvapaikanhakijoiden asumisen järjestämisessä, tulisi erityisesti huolehtia siitä, että laitosasumisen tuoma varmuus turvapaikkaprosessiin liittyvien asioiden hoitamisesta säilyisi. Sijaisperheet ja lastensuojeluviranomaiset tarvitsisivat tällöin varmasti yksityiskohtaisia neuvoja ja tukea turvapaikka-prosessiin liittyvistä asioista.

Tutkimuksen valossa perheyhteyden luominen yksin maahan saapuneille lapsille, on osoittautunut toimivaksi ja lasten kotoutumista ja hyvinvointia edistäväksi tavaksi järjestää asuminen ja arjen sosiaalinen tuki. Olemme Suomessa kuitenkin varsin kaukana siitä ajatuksesta, että yksin Suomeen saapuneiden lasten ja nuorten asuminen voitaisiin järjestää pääosin perhesijoituksina. Voisiko kuitenkin olla niin, että tulevaisuudessa, perhesijoitusten määrän hiljalleen kasvaessa, voisimme tunnustaa myös vapaaehtoisen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan merkityksen ja mahdollisuudet yksin maahan tulleiden lasten kotoutumisen ja hyvinvoinnin tukemisessa? Tulevaisuudessa voisimme tarjota kaikille Suomeen yksin saapuville lapsille ja nuorille vähintään tukiperheen tai tukihenkilön, jos mahdollisuutta perhesijoitukseen ei syystä tai toisesta ole.

Yksin maahan tulleiden nuorten perhehoidosta olevat hyvät kokemukset kannustavat meitä Suomessakin kehittämään perhehoidon palveluita lasten ja nuorten tueksi. Perhehoidolla on mahdollisuus tukea lapsen ja nuoren yksilöllistä kasvua ja kehitystä. Perheyhteys luo lapselle luonnollisen

sosiaalisen verkoston, joka vahvistaa hänen osallisuutta yhteiskuntaan ja antaa arjen turvaa ja tukea. Parhaimmillaan vapaaehtoinen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta voi tuoda lapsen elämään samankaltaisia tuen, turvan ja osallisuuden elementtejä, kuin perhesijoituskin.

Turvapaikanhakijataustaiset nuoret toivovat tasavertaista kohtelua. He toivovat, että heidät nähdään muutenkin kuin hoivan ja tuen tarpeen kohteena. He eivät halua tulla nähdyiksi uhreina, vaan ennen kaikkea selviytyjinä. He haluavat olla osa yhteiskuntaa, vaikuttaa ja osallistua. He haluavat itse vaikuttaa siihen millaisia palveluita, tukimuotoja ja hoivaa heille tarjotaan. Nuorten kokemustieto tuleekin ottaa entistä vahvemmin mukaan palveluiden ja uusien tukimuotojen kehittämiseen. Yhdessä matkalla-hankkeessa tämä tarkoittaa nuorten kehittäjäryhmän toiminnan käynnistämistä ja kehittämistä. Ryhmä on nuorista koottu kokemusasiantuntijaryhmä, joka tuottaa tietoa hankkeen arvioinnin ja toiminnan kehittämisen tueksi. Nuoret pääsevät kehittäjäryhmän jäseninä osallistumaan vapaaehtoisen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan kehittämiseen. Kehittäjänuorten ryhmään toivotaan nuoria, joilla on jo tukiperhe tai tukihenkilö, mutta myös nuoria, jotka vielä pohtivat haluaisivatko vapaaehtoisen rinnalleen.

Tampereen yliopistossa toteutetussa, Suomen Akatemian rahoittamassa, Trust-kärkihankkeessa (2016–2018), tutkittiin yksin tulleiden alaikäisten maahanmuuttajanuorten sosiaalista tukea ja kuulumisen tunteen tukemista. Hankkeen keskiössä olivat nuoret ja heidän kokemustietonsa pakolaisuudesta sekä uudessa kotimaassa asumisesta. Trust-kärkihanke on luonut työssään suuntaviivoja tulevaisuuden politiikkaohjaukseen. Heidän mukaansa Suomeen tulisi luoda lapsiystävällinen integraatiopolitiikka. Nuorilta tulisi kerätä kokemustietoa heille suunnatuista palveluista ja palvelutarpeista ja kerätyn kokemustiedon avulla yhteiskehittäen, luoda ja kehittää nuorille suunnattuja palveluita. Moniammatillinen yhteistyö ja tiedonkulun lisääminen on myös keskeistä tulevaisuuden politiikkaohjauksen näkökulmasta. (Kuusisto 2018.)

Olemme Suomessa tilanteessa, jossa perheensä menettäneiden lasten tueksi kehitetään erilaisia korvaavia tukimuotoja, kuten perhesijoitus ja tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta. Kuitenkin suurimmalla osalla näistä lapsista ja nuorista on myös oma perhe. Perheenyhdistämisen mahdottomuus on ajanut meidät tilanteeseen, jossa luomme korvaavaa perheyhteyttä lapsille ja nuorille, joilla on myös oma perhe. Oman perheen Suomeen saaminen, olisi varmasti kaikilla mittareilla näille lapsille ja nuorille ja heidän kotoutumiselleen ja hyvinvoinnilleen kuitenkin paras ratkaisu.

Yksin maahan saapuneiden nuorten lyhyet oleskeluluvat kuormittavat ja ovat esteenä nuorten kotoutumiselle. Nuorten tulevaisuutta leimaa usein näköalattomuus. Opiskelu Suomessa saattaa tuntua vaikealta ja nuorella voi olla tilanne, että tulevaan ammattiin opiskelu kestää kauemmin kuin nuoren oleskelulupa mahdollistaa. Nuoret hyötyvät arjessaan käytännönläheisestä tuesta sekä eheyttävistä ja korjaavista kokemuksista, jota juuri

tukiperheet tai tukihenkilöt voivat tarjota. Vapaaehtoisen tukiperheen tai tukihenkilön ja asumisyksikön yhteistyö on nuoren hyvinvoinnin kannalta keskeistä. Toimivan yhteistyön kannalta on tärkeää, että jokainen toimija tietää oman roolinsa ja tehtävänsä nuoren elämässä. Kaikilla toimijoilla on oma tehtävänsä ja kaikkia tarvitaan nuoren hyvinvoinnin ja kotoutumisen edellytysten vahvistamiseen. Toimivalla ja kiinteällä yhteistyöllä on nuoren hyvinvointia ja kotoutumista edistävä vaikutus. Toimivasta yhteistyöstä hyötyvät myös kaikki nuoren ympärillä olevat toimijat.

Tukiperheet ja tukihenkilöt voivat antaa yksin maahan tulleille nuorille arjessa tapahtuvaa arvokasta psykososiaalista tukea. Yksin maahan tulleet nuoret, niin kuin kaikki nuoret, kaipaavat turvallisia ja välittäviä aikuisia. Tutkimukseeni vastanneet ammattilaiset toivat esiin samankaltaisia ajatuksia tukityöstä. Ihmisenä-ihmiselle periaate vuorovaikutuksessa nuoren kanssa, nähtiin yhtenä tärkeänä periaatteena onnistuneelle tukisuhteelle. Vapaaehtoinen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta voi parhaimmillaan olla pitkäkestoista rinnalla kulkemista nuoren aikuistumisen matkalla. Turvapaikkaprosessiin liittyvä epävarmuus ja nuorten saamat lyhyet oleskeluluvat saattavat aiheuttaa sen, että tukisuhde ei kestä kovin pitkään. Nuori saattaa joutua esimerkiksi lähtemään Suomesta. Tärkeää on kuitenkin, että edes palan matkaa rinnalla kulkee välittävä ystävä. Vapaaehtoinen tukiperhe- tai tukihenkilö voi lievittää nuoren yksinäisyyttä ja tuoda toivoa usein näköalattomaankin arkeen. Tukiperheitä ja tukihenkilöitä tarvitaan nuorten tueksi, niin vastaanotto- kuin kotoutumisvaiheessakin.

Vapaaehtoisesta tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnasta yksin maahan saapuneiden nuorten tukimuotona ei ole juuri aikaisempaa tutkimusta, kahta ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä lukuun ottamatta. Opinnäytetyöprosessini aikana mieleeni on noussut useitakin mielenkiintoisia aiheita jatkotutkimukselle. Toivoisin jatkossa, ennen kaikkea, nuorten omaan kokemustietoon perustuvaa tutkimusta tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnasta ja sen vaikuttavuudesta. Yksin maahan saapuneiden nuorten kokemustieto on ensiarvoisen tärkeää vapaaehtoista tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaa kehitettäessä. Tämän opinnäytetyöni tuloksia voidaan jatkossa hyödyntää Yhdessä matkalla-hankkeen vapaaehtoisten rekrytointi-, koulutus- ja tukitoimia kehitettäessä.

Epävarmuus haastaa arjen tasolla nuorten osallisuutta. Nuoret elävät jatkuvassa epävarmuudessa ja odottaminen varjostaa kotoutumista. (Sipola 2012, 85.) Kotoutumisen kannalta on keskeistä tulla kuulluksi ja olla osallinen. Kotoutuminen ei voi tapahtua ilman osallisuutta. Osallisuus on yksin maahan tulleille nuorille tunnetta siitä, että tulee kuulluksi ja nähdyksi. Nuorille on tärkeää tulla nähdyksi ennen kaikkea nuorina, ei heidän haasteistaan tai tuen tarpeestaan käsin. Lasten ja nuorten tarpeet ovat hyvin universaaleja. Kaikki lapset ympäri maailmaa toivovat hyväksyntää, huolenpitoa, läsnäoloa, luottamusta ja jatkuvuutta, niin myös turvapaikanhakijataustaiset lapset ja nuoret.

Vapaaehtoinen tukiperhe- ja tukihenkilötyö yksin maahan tulleiden nuorten parissa, on erittäin vaativa vapaaehtoistyön muoto. Vapaaehtoisen tukiperhe- ja tukihenkilötyön tulee perustua lastensuojelun tukiperhetyön periaatteille. Yksin maahan tulleet lapset ja nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa oleva ryhmä, jonka palveluiden kehittämisessä ja organisoimisessa tulisi aikaisempaa enemmän tukeutua lastensuojelulakiin ja lastensuojelutyön periaatteille. Vapaaehtoisten valintaan, koulutukseen ja tukeen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Vahvasti tuettuna ja hyvin organisoituna vapaaehtoinen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta voi antaa parhaimmillaan nuorille korjaavia kokemuksia, tunteen kuulumisesta ja vahvistaa nuoren hyvinvoinnin ja kotoutumisen edellytyksiä.

LÄHTEET

Alanko, S. & Mustonen, H. (2011). Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat. Teoksessa S. Alanko, I. Marttinen & H. Mustonen (toim.) *Lapsen etu ensin. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa*. Helsinki: Yhteiset Lapsemme-All Our Children ry.

Alasuutari, P. (1999). *Laadullinen tutkimus*. 3. painos. Tampere: Vastapaino.

Björklund, K. (2015) Unaccompanied refugee minors in Finland. Challenges and good practices in a Nordic context. Turku: Institute of Migration.

Bruun, A. (2018) Kommenttipuheenvuoro. Trust-kärkihankkeen loppuseminaari. Meidän maailma: Yksin tulleiden nuorten ylikulttuurisen kuulumisen tukeminen. Luento 19.9.2018. Tampereen yliopisto.

Clarkeburn, H. & Mustajoki, A. (2007). *Tutkijan arkipäivän etiikka*. Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Suoranta, J. (2008). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Hagman, S. (2017) Maailmassa on eniten pakolaislapsia sitten toisen maailmansodan & Konfliktialueiden lapset ja nuoret. Teoksessa S. Hagman, M. Niskanen & J. Pajunen ”*Työ on varmasti vielä lapsenkengissä*” *Selvitys traumatisoituneiden pakolaislasten ja -nuorten hoidosta*. Helsinki: Helsingin diakonissalaitos, 5-21.

Hallinen, E. (2017) *Luottamuksen rakentuminen yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden kanssa tehtävässä työssä*. Pro-Gradu-tutkielma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian koulutusohjelma. Jyväskylän yliopisto. Haettu 29.11.2017 osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/54283/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201706032655.pdf?sequence=1>

Halme, N., Hedman, L., Ikonen, R. & Rajala, R. (2017). *Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017*. Haettu 21.9.2018 osoitteesta [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136748/URN ISBN 978-952-343-115-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136748/URN%3AISBN%3A978-952-343-115-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Harju, A. & Ruuskanen-Himma, E. (2016). *Onnistu muutoksessa. Järjestöjohtajan ja kehittäjän käsikirja*. Eura: Sivistysliitto Kansalaisfoorumi SKAF ry

Helenius M., Järvinen, T. & Snellman O. (2014). Ilman huoltajaa turvapaikkaa hakevan lapsen edustaminen- tietoa vastaanottokeskuksen toiminnasta ja edustajana toimimisesta. Helsinki: Maahanmuuttovirasto.

Hetemäki, I. (2018). Avauspuheenvuoro. Trust-kärkihankkeen loppuseminaari. Meidän maailma: Yksin tulleiden nuorten ylikulttuurisen kuulumisen tukeminen. Luento 19.9.2018. Tampereen yliopisto

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Husseini, N. (2016). Vastaanottokeskuksen elämää ohjaajan ja nuoren silmin. Teoksessa V.Honkasalo, K. Maiche, H.Onodera, M. Peltola & L. Suurpää (toim.) *Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 25-27.

Jokinen, A. Juhila, K. & Suoninen, E. (2012). *Kategoriat, kulttuuri & moraalit*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, R. (2010). *Turvapaikanhakijalapsen sosiaalityöntekijöiden määrittäminen yksintulleen lapsen edusta*. Pro Gradu-tutkielma. Yhteiskuntatieteiden tutkinto-ohjelma. Itä-Suomen yliopisto. Haettu 28.11.2017 osoitteesta http://www2.uef.fi/documents/10444/1443580/Jokinen_Reetta_gradu.pdf/f097dbf9-38cd-4fb7-b67a-533449a06808

Kantola, A. (2017). Pääkirjoitus. Helsingin Sanomat 28.3.2017.

Korhonen, A. (2012). Tukihenkilötoiminnan lähtökohdat. Teoksessa A. Korhonen (toim.) *Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja*. Helsinki: Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry.

Kauko, M. (2015) Participation in and beyond liminalities. Action research with unaccompanied asylum seeking girls. Väitöskirja. Acta Universitatis Ouluensis 156. Haettu 3.10.2018 osoitteesta <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526209890.pdf>

Kauko, O. (2015) Yksinäisyys alaikäisten turvapaikanhakijoiden valottamana. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (1), 35-45.

Kuula, A. (2006). Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kuusisto, A-K. (2018) Trust-hankkeen tuloksia: Tunnustettu toimijuus ja yksilölliset tarveperustaiset palvelut. Luento 19.9.2018, Tampereen yliopisto.

Kuusisto-Arponen, A-K. (2016). Perheettömiksi suojellut: Yksin tulleiden alaikäisten oikeus perheeseen. Teoksessa O., Fingeroos, A-M., Tapaninen

& M., Tiilikainen (toim.) *Perheenyhdistäminen. Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi?* Tampere: Vastapaino.

Kuusisto-Arponen, A-K. (2017). Yksin tulleet lapset ja nuoret suomalaisen maahanmuuttopolitiikan uhreina. *Politiikasta* 3/2016. Haettu 21.9.2018 osoitteesta <https://politiikasta.fi/yksin-tulleet-lapset-ja-nuoret-suomalaisen-maahanmuuttopolitiikan-uhreina/>

Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386. Haettu 29.10 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>

Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 504/2002. Haettu 9.11.2018 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2002/20020504>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Haettu 20.11.2018 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Lastensuojelun keskusliitto (2018). Eikö ilman huoltajaa turvapaikanhakijoina tulleita haluta Suomeen? Haettu 8.10.2018 osoitteesta <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Kannanotto-ilman-huoltajaa-tulleet-turvapaikanhakijat.pdf>

Maahanmuuttovirasto (2017) Ilman huoltajaa olevat lapset. Haettu 29.11.2017 osoitteesta http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastanottotoiminta/vastaanoton_palvelut/ilman_huoltajaa_olevat_lapset

Manninen, M. (2012) Odottamista välitilassa – Lapsen oikeudet turvapaikkaprosessin aikana Suomessa ja Kanadassa. Pro Gradu-tutkielma. Sosiaalityön tutkinto-ohjelma. Helsingin yliopisto. Haettu 5.10.2018 osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/34025/ProGraduManninenMari.pdf?sequence=2>

Moghaddam, R. (2011) Alaikäisten vastaanotto ja lapsen etu sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Teoksessa S. Alanko, I. Marttinen & H. Mustonen (toim.) *Lapsen etu ensin. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa*. Helsinki: Yhteiset Lapsemme ry.

Mustonen, H. (2010) Kun on pakko lähteä-Näkökulmia lapsipakolaisuuteen. Teoksessa I., Marttinen (toim.) *Kotona Suomessa. Tarinoita ja artikkeleita maahanmuutosta*. Helsinki: Yhteiset Lapsemme-All Our Children ry.

Mykkänen-Hänninen, R. (2007). *Vapaaehtoistyön rajapinnoilla*. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.

Nuorisobarometri (2014). Ihmisarvoinen nuoruus. Haettu 25.10.2018 osoitteesta https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2015/03/Nuorisobarometri_2014_web.pdf

Nylund, M. & Yeung, A. (2005). *Vapaaehtoistoiminta – anti, arvot ja osallisuus*. Tampere: Vastapaino.

Pakolaisneuvonta (n.d.) Oleskelulupatyypit. Haettu 29.11.2017 osoitteesta http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=143&lang=suo

Pakolaisapu (n.d.). Sanasto. Haettu 29.11.2017 osoitteesta <http://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/sanasto/>

Peltonen, K. (2017). Traumahoidon haasteet ja vaihtoehdot yksin tulleiden nuorten kohdalla. Videoluento 23.4.2018. Tampereen yliopisto.

Porkka, S-T. (2009). Työnohjaamisen taito. Oppikirja vapaaehtoistyön työnohjaajalle. Helsinki: SMS-Tuotanto Oy.

Porkka, S-T & Salmenjaakko, J. (2005). Vapaaehtoistyön työnohjauksen järjestäminen. Opas yhdistyksille. Vantaa: Dark OY.

Rahkonen, J. (2018). Vapaaehtoistyön tekeminen Suomessa. Haettu 25.10.2018 osoitteesta http://www.kansalaisareena.fi/ka2016/wp-content/uploads/2018/05/Vapaaehtoistyö_tutkimusraportti-2018.pdf

Rantala, J. (2018). Sinä olet tässä ja nyt: Traumatisoituneen lapsen arjen vakauttaminen. Luento 26.9.2018 Valtakunnalliset lastensuojelupäivät, Turku.

Rask, S., Paavonen, A-M., Lilja, E., Koponen, P., Suvisaari, J., Halla, T., Koskinen, S. & Castander, A. (2016). Primääriperheestä erossaolo on yhteydessä somalialais- ja kurditaustaisten maahanmuuttaja-aikuisten hyvinvointiin ja kotoutumiseen Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 3/2016. Haettu 25.10.2018 osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130701/YP1603_Raskym.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Räsänen, S. (2016). Turvapaikanhakijalasten elämä Suomessa on haasteita täynnä. Blogijulkaisu 16.5.2016. Haettu 25.10.2018 osoitteesta <http://www.muuttoliikkeessa.fi/turvapaikanhakijalapsena-suomessa/>

Saukkonen, P. (2018). Maahanmuuton ja kotoutumisen tila tänään. Luento Integration 2018 Kaikki kotoutumisesta-seminaari, 18.9.2018, Kulttuuritalo, Helsinki. Haettu 2.10.2018 osoitteesta <https://integration2018.files.wordpress.com/2018/09/integration-2018-saukkonen-final.pdf>

Schubert, C. (2013). Teoksessa A. Alitolppa-Niitamo, S. Fågel & M. Säävälä (toim.) *Olemme muuttaneet- ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä*. Helsinki: Väestöliitto.

Sipola, M. (2012). Yksin Suomeen tulleen alaikäisen turvapaikanhakijan osallisuuden kokemukset turvapaikkaprosessissa ja kotimaasta lähtöön liittyvissä tilanteissa. Pro Gradu-tutkielma. Sosiaalityön tutkinto-ohjelma. Tampereen yliopisto. Haettu 5.10.2018 osoitteesta <https://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/83343/gradu05737.pdf?sequence=1>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Haettu 9.11.2018 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp3847984>

Suurpää, L. (2018). Nuorten inhimillinen tuki-mitä se on? Luento 19.9.2018. Tampereen yliopisto.

Taskinen, S. & Mikkonen, A. (2011). Teoksessa S. Alanko, I. Marttinen & H. Mustonen (toim.) *Lapsen etu ensin. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa*. Helsinki: Yhteiset Lapsemme -All Our Children ry.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (2015). Lastensuojelun avohuollon tukitoimet. Haettu 9.11.2018 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet#Muita%20lasta%20ja%20perhett%C3%A4%20tukevia%20palveluita%20ja%20tukitoimia>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turjanmaa, E. (2017) Helpompaa olla omien kanssa? Maahanmuuttajanuorten ja suomalaistaustaisten nuorten väliset kaverisuhteet Turussa, Raisiossa ja Uudessakaupungissa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti

Työ- ja elinkeinoministeriö (2017). *Ilman huoltajaa olevan alaikäisen edustaminen kotoutumisvaiheessa-käsikirja*. Kotouttamisen osaamiskeskus. TEM oppaat ja muut julkaisut 7/2017.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2017). Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten psykososiaalinen tukeminen perheryhmäkodissa ja tukiasumisyksikössä. Käsikirja. Kotouttamisen osaamiskeskus. TEM oppaat ja muut julkaisut 8/2017.

Työ- ja elinkeinoministeriö (n.d.) Mitä kotouttaminen on? Haettu 29.11.2017 osoitteesta <http://tem.fi/mita-kotoutuminen-on>

Unicef (2018). Turvapaikanhakijalasten kuulemista ei pidä rajoittaa uskontoasioihin. Haettu 5.10.2018 osoitteesta

<https://www.unicef.fi/tiedotus/uutisarkisto/2018/unicef-turvapaikanhakijalasten-kuulemista-ei-pida-rajoittaa-uskontoasioihin/>

Unicef (2018). Protected on paper? An analysis of Nordic country responses to asylum-seeking children. Haettu 5.10.2018 osoitteesta <https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/Vaikuttaminen/Protected+on+Paper.pdf>

Utti, E. (2009). Vapaaehtoistyöntekijän sitoutuminen lastensuojelun tukihenkilötoiminnassa. Helsinki: Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (1989). Haettu 8.10.2018 osoitteesta https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

VASTAANOTTOTOIMINNAN JÄRJESTÄMINEN SUOMESSA

Vastuut ja roolit vastaanottotoiminnan järjestämisessä Suomessa

Kysely vapaaehtoisesta tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnasta

Yhteiset Lapsemme ry:n Yhdessä matkalla-hanke kehittää ja koordinoi vapaaehtoista tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaa ilman huoltajaa maahan tulleiden turvapaikanhakija- ja pakolaisnuorten kotoutumisen tukemiseksi. Hankkeen tavoitteena on kehittää laadukas tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan malli, joka mahdollistaa toimintaan osallistuville lapsille pitkäkestoisia ihmissuhteita sekä vahvistaa nuorten hyvinvoinnin ja kotoutumisen edellytyksiä. Hankkeessa kehitetään tukiperheille ja tukihenkilöille laadukas koulutus ja tuki vapaaehtoistettävään sekä alaikäisyksiköille tukea ja koulutusta vapaaehtoisten kanssa toimimiseen.

Olen kartoittamassa osana Sosionomi (YAMK) opinnäytetyötäni, perheryhmäkodin työntekijöiden näkemyksiä vapaaehtoisesta tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnasta yksin maahan tulleiden nuorten parissa.

Tämä kysely lähetetään koko perheryhmäkodin henkilökunnalle. Kyselyyn vastaaminen vie n. 10 min.

Kiitos vastauksestasi!

1. Vastaajan tehtävä yksikössä? *

---

2. Kuinka pitkään olet työskennellyt yksikössä? *

---

3. Vastaajan koulutus? *

Arvioi kuinka tärkeänä näet seuraavat teemat vapaaehtoisten tukihenkilöiden ja tukiperheiden koulutuksessa?

4. Turvapaikkaprosessi *

1 2 3 4 5

Ei yhtään tärkeä ○○○○○ Erittäin tärkeä

5. Lapsen etu *

1 2 3 4 5

Ei yhtään tärkeä ○○○○○ Erittäin tärkeä

6. Vapaaehtoistoiminta *

1 2 3 4 5

Ei yhtään tärkeä ○○○○○ Erittäin tärkeä

7. Vapaaehtoisen tukiperhe-/tukihenkilötoiminnan periaatteet *

1 2 3 4 5

Ei yhtään tärkeä ○ ○ ○ ○ ○ Erittäin tärkeä

8. Vapaaehtoisen tukiperheen/tukihenkilön rooli *

1 2 3 4 5

Ei yhtään tärkeä ○ ○ ○ ○ ○ Erittäin tärkeä

9. Tukiperheen/tukihenkilön ja asumisyksikön yhteistyö *

1 2 3 4 5

Ei yhtään tärkeä ○ ○ ○ ○ ○ Erittäin tärkeä

10. Salassapitovelvollisuus *

1 2 3 4 5

Ei yhtään tärkeä ○ ○ ○ ○ ○ Erittäin tärkeä

11. Kulttuuriset ja uskonnolliset erityispiirteet *

1 2 3 4 5

Ei yhtään tärkeä ○ ○ ○ ○ ○ Erittäin tärkeä

12. Vapaaehtoisen omat ennakkoluulot *

1 2 3 4 5

Ei yhtään tärkeä ○ ○ ○ ○ ○ Erittäin tärkeä

13. Rasismin kohtaaminen *

1 2 3 4 5

Ei yhtään tärkeä ○ ○ ○ ○ ○ Erittäin tärkeä

14. Nuoruus elämänvaiheena *

1 2 3 4 5

Ei yhtään tärkeä ○ ○ ○ ○ ○ Erittäin tärkeä

15. Mielensterveys *

1 2 3 4 5

Ei yhtään tärkeää ○ ○ ○ ○ ○ Erittäin tärkeä

16. Nuoren tukeminen arjessa *

1 2 3 4 5

Ei yhtään tärkeää ○ ○ ○ ○ ○ Erittäin tärkeä

17. Tukiperheen/tukihenkilön oma jaksaminen *

1 2 3 4 5

Ei yhtään tärkeää ○ ○ ○ ○ ○ Erittäin tärkeä

18. Vuorovaikutustaidot *

1 2 3 4 5

Ei yhtään tärkeää ○ ○ ○ ○ ○ Erittäin tärkeä

19. Hankalien tilanteiden kohtaaminen *

1 2 3 4 5

Ei yhtään tärkeää ○ ○ ○ ○ ○ Erittäin tärkeä

20. Huolen herääminen *

1 2 3 4 5

Ei yhtään tärkeää ○ ○ ○ ○ ○ Erittäin tärkeä

21. Mitä edellisistä kohdista pidät erityisen tärkeänä (3-4 asiaa)? *

---

22. Mitä osaamista alaikäisten yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden tukiperheillä ja tukihenkilöillä tulisi olla? *

---

23. Mitä muita tekijöitä tukiperheiden ja tukihenkilöiden koulutuksesta vastaavan tahon tulisi mielestäsi huomioida? *

---

24. Miten vapaaehtoisten tukiperheiden ja tukihenkilöiden jaksamisesta tulisi huolehtia? *
